

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Obor Křesťanská výchova

**Problematika tzv. boje o kostely v období
vzniku Československé církve na území
ostravského děkanátu**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jonová, Th.D.

Olomouc 2014

Andrea Zábranská

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 11. dubna 2014

Andrea Zábranská

Děkuji PhDr. Jitce Jonové, Th.D. za odborné vedení práce, cenné podněty a rady. Děkuji také své rodině za trpělivost a všem lidem, kteří mi byli nápomocni při shromažďování podkladů a materiálů.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1. Světový modernismus	7
Rerum novarum	8
Pascendi dominici gregis	10
Sacrorum antistitum	11
2. Česká Katolická moderna	12
Představitelé české Katolické moderny	14
Protikatolické nálady v Rakousko-Uhersku	15
3. Kořeny vzniku Církve československé	17
Obnovení a činnost Jednoty katolického duchovenstva	17
Projevy antikatelických nálad po vzniku Československa	21
Role Tomáše Garrigue Masaryka	22
Spor o smysl českých dějin	25
Jednání o ústavě a odluce církve od státu	26
4. Rozkol v řadách katolického duchovenstva	29
Založení církve československé	32
Vznik autokefální Československé pravoslavné církve	35
5. Církev československá v ostravském děkanátu	36
Tzv. boj o kostely	36
Náboženská obec Církve československé v Radvanicích	38
Církev československá na Těšínsku	38
Duchovní Církve československé Ferdinand Stibor	39

Spor o radvanický kostel	43
Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie v Radvanicích	46
Náboženská obec Církve československé	48
v Michálkovicích	48
Zřízení římsko-katolické farnosti v Michálkovicích	48
Vznik a ustavení církve československé v	49
Michálkovicích	49
Boj o kostel a jeho vrácení	54
Postavení Husova sboru v Michálkovicích	59
Závěr	60
Seznam použitých zkratk	61
Seznam pramenů a literatury	62
Seznam pramenů	62
Archivní materiál	62
Noviny a časopisy	63
Elektronické zdroje	63
Seznam literatury	64
Seznam příloh	67

Úvod

Doba vzniku první československé republiky byla dobou velkých změn nejen na politické, ale i náboženské scéně. Část členů římskokatolické církve začala usilovat o vymanění z jejího vlivu a vytvoření nové národní církve. K jejímu ustavení došlo 8. ledna 1920 v Praze a od počátku sbírala značnou podporu a oblibu právě také na Ostravsku. Náboženská obec církve československé v Radvanicích je považována za vůbec první v celém tehdejším Československu.

Tato diplomová práce si klade za cíl zmapovat nejdříve v teoretické rovině historické pozadí a vývoj, ze kterého vzešlo podhoubí následných dějinných událostí. Poté v páté aplikační části přiblížit celorepublikové dění na konkrétním příkladu dvou farností, kde se historie Církve československé v ostravském děkanátu začala psát nejbouřlivěji. Zde přichází ke slovu komparace zdrojů, předpokládám, značně se lišících v úhlu pohledu a konvenování s tou či onou protistranou. Při mém výběru zvoleného tématu sehrála značnou roli zvědavost nezmapovaných reálií a určitá dobrodružnost v získávání zdrojů. Vstoupila jsem tím na půdu více než nejistou.

Diplomovou práci jsem rozčlenila do pěti částí. V první z nich jsem se snažila zaměřit na evropský kontext mezinárodních událostí a jejich vliv na naše české poměry. V dalších třech dále pokračuji rozpracováním okolností, které vygradovali českým schizmatem – založením Československé církve. Pátá část přibližuje zakládání farností nové církve a hlavně průběh tzv. boje o kostely s církví římskokatolickou ve dvou farních obcích – Radvanicích a Michálkovicích.

Ve své práci jsem notně čerpala z díla Pavla Marka a Františka X. Halase, kteří se ve svých publikacích dané problematice nejvíce věnují.

1. Světový modernismus

*„Pojem katolický modernismus je v současné době používán pro označení obrodného duchovního hnutí uvnitř římskokatolické církve na přelomu 19. a 20. století.“*¹ Dal by se charakterizovat jako určitý filozofický přístup k realitě, novým poměrům přizpůsobený způsob myšlení a jednání. Nevyznačoval se univerzální jednoduší, nýbrž značnou heterogenitou, spojoval v sobě řadu proudů a dimenzí. Fenomén modernismu není v katolické církvi náhodným jevem ani ničím novým. Jeho představitelé ve své literární tvorbě i veřejných projevech tvrdě kritizovali tehdejší stav katolické teologie i samotné církve. Spatřovali určitý rozpor mezi novou moderní industriální společností a tradičně požímanou věroukou i církevní praxí.² Toužili po určité přestavbě církve a jejímu otevření vůči novým poměrům a proudům, aby dokázala být přitažlivou pro širokou veřejnost.

*„Modernismus jako mezinárodní fenomén [...] se střetával s autoritativním katolictvím až do Druhého vatikánského koncilu. Původně negativního pojmu modernismu, který měl umlčet kritické hlasy uvnitř římskokatolické církve, se brzy v pozitivním smyslu ujali upřímní přívrženci církevní a náboženské obnovy.“*³

Těmi, kdo tvořili první řady modernistů, byli převážně univerzitní profesoři, filozofové a teologové, zcela nepochybně hluboce věřící katolíci, kterým rozhodně nešlo o diskreditaci či jakoukoli formu likvidace církve, ale o apologetickou obranu její nezastupitelné opodstatněnosti a určitou adaptaci jejího učení na novou tvář doby. Chtěli zachovat pro budoucí směřování církve vše podstatné a prospěšné z oblasti myšlenkového obsahu a vnitřní organizace. Tyto záměry však předjímalý nutnost přezkumu a revize církevního učení,

¹ MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 9.

² Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 279-280.

³ KUČERA, Z. – KOŘALKA, J. – LÁŠEK, J.B. *Živý odkaz modernismu*. Brno : L.Marek, 2003. str. 210.

oproštění se od myšlenkových schémat scholastiky a biblického fundamentalismu.⁴

První a nejzásadnější požadavek byl namířen do sféry vědeckého bádání, přiblížení víry a novodobé vědy, aplikace moderních vědeckých metod při biblickém zkoumání, studiu dogmat i dějin církve. To vše mělo přispět ke zkvalitnění katolické apologetiky. Další oblast požadavků se vztahovala k vnitřní struktuře církve a jejím projevům ve společnosti. Jednalo se zejména o modernisty navrhovanou reformu církevní disciplíny, celibátu, zavedení národního jazyka v liturgii, zkvalitnění a prohloubení teologického vzdělávání kněží, zapojení laiků do života církve, umožnění angažovanosti kněží ve veřejném dění a další. Z pohledu tehdejší doby šlo o nové až skoro revoluční podněty, které mohly působit jako anarchie a snaha o narušování tradičního řádu.⁵

Rerum novarum

Katolická moderna byla rovněž silně ovlivněna ideou křesťanského socialismu, který se začal v Evropě rozvíjet v průběhu 90. let 19. století především zásluhou encykliky Lva XIII. (1810-1903) *Rerum novarum* (1891).⁶ Syntetizovala mezinárodní zkušenosti při analýze dělnické otázky, vyjádřila podstatné přístupy k řešení založené na ideji křesťanského solidarismu a zároveň podnítila značný zájem o tuto problematiku uvnitř církve, který se následně promítnul do bohatého rozvinutí organizační činnosti, do zakládání různých sdružení, spolků a pod. V neposlední řadě dala podnět k zakládání křesťansko-sociálních politických stran a stála u zrodu křesťansko-sociálního

⁴ Srov. MAREK, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. str. 93 - 94.

⁵ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 281.

⁶ Proslulá sociální encyklika o tzv. dělnické otázce nadnesla katolické řešení sociálních problémů, aniž je redukovala jen na charitativní opatření. Srov. A. Franzen, *Malé církevní dějiny*. s. 256.

hnutí 90. let.⁷ Udalá směr dalšího vývoje sociální nauky církve, všechny následné encykliky pojednávající o sociálních otázkách se na ni odvolávají.

U řady zástupců vysoké církevní hierarchie panovalo přesvědčení, že se kněží mohou angažovat v charitativní sféře, ale do oblasti jejich činnosti rozhodně nepřísluší řešení tzv. dělnické otázky. Tento názor otevřel široké pole působnosti sociálně demokratické straně, která převzala nad dělnictvem patronát, což následně způsobilo jejich odliv z církevních řad. Rovněž zde docházelo k rozkolu mezi nižším a vyšším klérem⁸, jelikož řada kněží se ve své každodenní praxi setkávala s tíživými životními podmínkami prostého lidu a zastávala názor nutné angažovanosti ve prospěch potřebných.⁹

Modernisté přednesli svou vizi „*duchovní obnovy a obrody církve ve smyslu charismatického prototypu evangelických a starokřesťanských společenství, která byla podle jejich názoru zničena církevním institucionalismem a byrokratismem*“.¹⁰ Modernismus s řadou svých návrhů, vizí a idejí došel naplnění až na 2. Vatikánském koncilu, který jej v podstatě do určité míry rehabilitoval.¹¹

Za země zrodu modernismu jsou vedle USA považovány Francie, Anglie, Itálie a Německo. V dalších zemích nedocházelo k jeho novému myšlenkovému rozvoji, spíše jen k propagaci již vyřčeného a asimilaci s domácím prostředím.¹²

Katolický modernismus akcentoval v každé zemi trochu jinou problematiku, kladl odlišný důraz na sociální témata či praktickou část života církve. Ku příkladu ve Francii se jeho příznivci „*věnovali především filozoficko-teologickým otázkám, sociální problematice, praktické oblasti*

⁷ Srov. MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři?*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 29.

⁸ „[...] vedoucí státník papežské kurie kardinál Rampolla a vídeňský nuncius Antonio Agliardi se postavili za nižší klérus, takže i mladá kněžská generace v Čechách a na Moravě se mohla na sociálněpolitické činnosti aktivně podílet.“ J. Kadlec, *Přehled českých církevních dějin 2.s.* 236.

⁹ Srov. MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři?*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 28.

¹⁰ MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 10.

¹¹ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 293.

¹² Srov. MAREK, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. str. 95.

včetně obnovy katolické literatury a také řešení církevních reforem.“¹³ V Německu a Rakousku se jeho důraz přenesl více k sociálním a praktickým záležitostem jako zdobrovolnění celibátu, „větší zapojení laiků do náboženského života, kvalitnější vzdělání kněží, odstranění římského centralizmu a politického klerikalizmu.“¹⁴ V českých zemích nebyl jeho vliv až tolik výrazný, projevoval se spíše v národnostních a sociálních otázkách, touze po demokratizaci církve. Česká Katolická moderna nezaujímala pozici tak vyhraněné kritiky, spíše se omezila „na vnější úpravu poměrů v církvi a na sociální stránku života kněží.“¹⁵

Mezi nejvýznačnější představitele evropského modernismu patřili Alfred Loisy (1857-1940), Georges Tyrrell (1861-1909) a Antonio Fogazzaro (1842-1911). Na české a moravské církevně-reformní hnutí měli značný vliv němečtí myslitelé jako Herman Schell (1850-1906), Albert Josef Marie Ehrhard (1862-1940) či Franz Xaver Kraus (1840-1901).

Pascendi dominici gregis

Reakcí nejvyšších pater církevní hierarchie na modernistické hnutí bylo vydání encykliky Pia X. (1835-1914) *Pascendi dominici gregis* z roku 1907, v níž poprvé uceleněji zazněla definice modernismu a apelace na jeho přísný zákaz. V encyklice zazněla sumarizace názorů jednotlivých představitelů tohoto hnutí z různých zemí, především bylo podrobena ostré kritice názorové učení Francouze Loisyho, otce katolického modernismu, které bylo nazváno heretickým.

Encyklika *Pascendi* označila modernismus za souhrn všech herezí a nazvala jej přechodem od protestantismu k ateismu. Loisy vydal k papežským dokumentům vlastní prohlášení a celá situace vygradovala v jeho

¹³ ŠMÍD, M. *Masaryk a česká Katolická moderna*. Brno : L.Marek, 2007. str. 64.

¹⁴ Tamtéž, str. 65.

¹⁵ Tamtéž, str. 69.

exkomunikaci roku 1908. Následně zcela odpadl od církve a začal si budovat vlastní tzv. humanitní náboženství.¹⁶

Rovněž i Tyrrella zastihl podobný osud, kdy pro „*nevybíravou kritiku scholastiky a církevní hierarchie byl v roce 1906 vyloučen z jezuitského řádu a exkomunikován.*“¹⁷

Sacrorum antistitum

Silný tlak na eliminaci modernismu po vydání encykliky nepřinesl zřejmě kýžený efekt.. Řada reformních představitelů se sice stáhla do ústraní, ale ze svých názorů neustoupila. Situace vyvrcholila v roce 1910 zavedením tzv. antimodernistické přísahy (Sacrorum antistitum) povinné pro všechny členy církevní hierarchie, učitele teologie a kleriky před svěcením. Papežská kurie si tímto počinem chtěla zajistit formální uznání dokumentů z roku 1907 a odhalovat zastánce modernismu.

Po formální stránce se veškerá opatření k odvrácení šíření reformního hnutí neminula účelem, neboť se nařízením vydaným z Vatikánu podrobil prakticky celý katolický klérus bez větších protestů. Ovšem dopady zmíněných opatření na život církve a i určitá transmise do chování a morálních postojů řadových věřících se z dlouhodobého hlediska nezdály zrovna výhrou.¹⁸ Římská kurie byla obsazena konzervativními a antimodernisticky smýšlejícími hodnostáři, což negativně ovlivňovalo dění v celé církvi a odrazovalo nastupující mladou generaci i intelektuální vrstvy.¹⁹

¹⁶ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 282-286.

¹⁷ ŠMÍD, M. *Masaryk a česká Katolická moderna*. Brno : L.Marek, 2007. str. 67.

¹⁸ „Ponižující výchova kléru se údajně odrazila i v chování věřících, kteří pak zaujali laxní poměr vůči fašismu. B. Greco, *c. d.*, s. 45. Cit. Podle: J. Marek, *Apologetové nebo kacíři*, s. 19-20.

¹⁹ Srov. MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 19-20.

2. Česká Katolická moderna

U nás byl vliv modernismu ztotožňován s činností tzv. Katolické moderny, skupiny katolických literátů soustředěné kolem časopisu *Nový život*. Vznikla roku 1895 vydáním almanachu *Pod jedním praporem* a její aktivity jako původně literární skupiny usilující o obrodu katolického písemnictví se protnuly s reformními proudy²⁰, takže své původně stanovené cíle přehodnotila a stala se součástí evropského modernistického proudu usilujícího o proměnu církve ve 20. století.²¹

„Evropské modernistické hnutí sehrálo vůči české katolické moderně roli akcelérátora“²², u nás však mělo reformní hnutí zřetelně jinou náplň. Provázela jej rezignace na teologické otázky, způsobená do jisté míry nedostatečnou vzdělávací přípravou a fundovaností, a tak se zaměřilo na problematiku vnější církevní formy a sociálních otázek.²³ Jeho aspirací byla církevní reforma odpovídající moderní době, jelikož církev „díky některým zastaralým a překonaným ustanovením a názorům ztrácí vliv na společnost, která se laicizuje a církve odmítá.“²⁴ „Česká moderna [...] nebyla ve svém programu tak kritická vůči katolické církvi [...] zejména vůči jejímu učení a dogmatice, [...] ale spíše poukazovala na úpadek víry, 'křizi' církve jako instituce, nutnost politické angažovanosti kněží a potřebu její modernizace.“²⁵ V českém prostředí scházely výrazné myslitelské osobnosti. Jak již bylo zmíněno v předchozí části na české prostředí působily nejvíce ideje německých představitelů, zvláště stoupců německého liberálního katolicizmu.

²⁰ „Pro proces proměny literárního v církevně-opravné, modernistické hnutí, [...] měl zásadní význam druhý sjezd Nového života na moravském Velehradě v srpnu 1899.“ P. Marek a kol., *Jan Šrámek a jeho doba*. s. 104.

²¹ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 294.

²² MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 295.

²³ Zvláště sociální postavení nižšího kléru bylo velmi neutěšené, zhruba ¾ kněží bylo finančně závislých na městech a šlechtě. Teprve od r. 1885 měli zajištěn trvalý minimální příjem, ovšem tato suma byla zcela nedostatečná. R. 1898 došlo k nové zákonné úpravě kněžských platů, ale i poté stále citelně zaostávaly za platy např. učitelskými. Srov. P. Marek, *Apologetové nebo kacíři*. s. 30.

²⁴ MAREK, P. *Emil Dlouhý-Pokorný*. Brno : CDK, 2007. str. 144.

²⁵ ŠMÍD, M. *Masaryk a česká Katolická moderna*. Brno : L.Marek, 2007. str. 68-69.

Svémi požadavky Katolická moderna navazovala na řadu postulátů vznesených reformním hnutím kněze Františka Náhlovského (1807-1853)²⁶ ve 40. letech 19. století, které modernisté dále rozpracovali a sesouladili s aktuálními problémy. „*Přerovský program*²⁷ *charakterizuje v podstatě 12 tezí, které české hnutí katolického modernismu staví jednoznačně na půdu římskokatolické církve jako úsilí o její renesanci, [...] aby mohla lépe reagovat na moderní dobu a vstoupit do zápasu o rechristianizaci českého národa. Ze svého zájmu vypouští problematiku revize katolické teologie a jeho reformní návrhy směřují do oblasti tzv. vnější reformy církve, akcentuje změny v oblasti liturgie, církevní organizace a disciplíny.*“²⁸ Konkrétně reformisté například požadovali : „1) ukončení útoků na katolickou církev včetně odmítnutí hesla *Los von Rom*, čímž se v jistých ohledech postavili na pozice katolické církve, 2) svobodně volené církevní úřady a demokratizaci církevního života, 3) [...] zavedení bohoslužeb v národním [...] jazyce a českou církevní samostatnost [...], 4) zdobrovolnění, ne zrušení celibátu [...], 5) zapojení církve do politického života [...], 6) svobodu sdružování pro katolické kněžstvo a svobodný a odborný katolický tisk.“²⁹

Katolická moderna své programové požadavky nikdy oficiálně nekonfrontovala s církví jako institucí, zůstala u jejich prezentace v tisku a na sjezdech. Záměrem bylo získat širokou platformu sympatizantů a teprve následně poté začít vyjednávat s církevními zástupci. Čeští modernisté nedisponovali žádnými prostředky, jež by mohli použít k prosazení svých tezí, mohli maximálně vyvíjet tlak prostřednictvím kněžského veřejného mínění.³⁰

Stoupenci Katolické moderny představitelům církevní hierarchie vytýkali nedostatečné křesťanské chování podmíněné skutečností, že většina

²⁶ František Náhlovský byl žákem Bernarda Bolzana, významného matematika, filosofa a kněze, jenž část své práce věnoval sociálním otázkám dělníků. Navrhoval řešení na zlepšení pracovních podmínek a požadoval věnovat mnohem více pozornosti a adekvátní péče pracujícím dětem. Srov. J. Kadlec, *Přehled českých církevních dějin 2.* s. 234.

²⁷ Jeho název je odvozen od místa 3. sjezdu české Katolické moderny dne 31. července 1906.

²⁸ MAREK, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. str. 107.

²⁹ ŠMÍD, M. *Masaryk a česká Katolická moderna.* Brno : L.Marek, 2007. str. 92-93.

³⁰ Srov. MAREK, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. str. 108–109.

z nich byla šlechtického původu a také nedostačující vztah k české národnostní otázce způsobený jejich německým původem.³¹

Představitelé české Katolické moderny

Jednou z klíčových vůdčích postav Katolické moderny byl katolický kněz, básník, spisovatel, překladatel a novinář Karel Dostál-Lutinov (1871-1923)³², který 12 let vydával časopis *Nový život*³³, vedl veřejné diskuse o otázkách víry s různými osobnostmi, např. Tomášem Garrigue Masarykem (1850-1937) a dalšími, a byl jedním z tahounů ustavujícího se křesťansko tělovýchovného spolku Orel, existujícího dodnes. V roli redaktora a organizátora *Nového života* vnášel do jeho obsahu již od prvního ročníku témata politická, sociální a církevně reformní. Seznámením se Dostála-Lutinova s Janem Šrámkem (1870-1956), vůdčí osobností křesťansko-sociálního hnutí na Moravě, zahájila Katolická moderna novou etapu své existence.³⁴ „Začal ho pověřovat vyřizováním některých záležitostí, takže Šrámek se přesunul z role poradce do úlohy dočasného vůdce.“³⁵

Výraznou tvář Katolické moderny byl přítel Dostála-Lutinova Sigismund Ludvík Bouška (1867-1942), básník, literární kritik, překladatel a člen řádu benediktinů, který se snažil Dostálův politický radikalismus vždy mírnit. Sám „*usiloval o obrodu českého katolického písemnictví a jeho*

³¹ Tento sociální status vysokého kléru žijícího v blahobytu měl za následek častý přezíravý postoj k obyčejným kněžím a laikům, kteří neměli skoro žádná práva, byla od nich vyžadována bezvýhradná poslušnost a jejich finanční poměry byly zcela nedostatečné. Sociální reformy nebyly pro biskupy na pořadu dne, a proto se nejen prostý lid začal od církve odvracet. Zastánci modernismu požadovali, aby církev byla především lidová, nezátížená zastaralou teatrálností a adekvátně reagující na aktuální potřeby a problémy světa. Srov. P. Marek, *Apologetové nebo kacíři?*, s. 84.

³² Srov. BATŮŠEK, S. *Katolická moderna*. Třebíč : Arca JiMfa, 1996. str. 5.

³³ *Nový život* byla revue Katolické moderny a ve své době toto periodikum patřilo mezi nejlepší české katolické časopisy. Dostál-Lutinov jej vydával v letech 1896-1907. Srov. BATŮŠEK, S. *Katolická moderna*. Třebíč : Arca JiMfa, 1996. str. 8.

³⁴ Srov. MAREK, P., SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí*. Třebíč : Arca JiMfa s.r.o. Třebíč, 1998. str. 127-129.

³⁵ MAREK, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. str. 110.

pozdvížení na evropskou úroveň.³⁶ U zrodu jejich seznámení stál Jaroslav Vrchlický (1853-1912), jehož si Bouška nesmírně vážil. „*Uvnitř Katolické moderny se stal představitelem převážně kosmopolitního proudu, orientovaného na překlad a výklad cizích básníků a spisovatelů, pro jejichž vhodný výběr měl velký cit.*“³⁷

Dalšími osobnostmi, které se začaly aktivně podílet na činnosti Katolické moderny ku příkladu byli: Emil Dlouhý-Pokorný (1867-1936), pražský kněz, organizátor křesťansko-demokratického hnutí v Čechách, mladý kaplan Josef Svozil a Moravák František Světlík (1875-1949).³⁸ Mnoho katolických umělců, přestože se následně od moderny distancovali, jí mohli být velmi zavázáni za osobní formování a tvůrčí uvědomění – sem spadá spisovatel Jakub Deml či sochař a grafik František Bílek a mnozí další.³⁹

Modernistické myšlenky se nesetkávaly vždy s pochopením. Duchovní klima, ve kterém se česká Katolická moderna pohybovala, bylo velmi komplikované. Na jedné straně zápasila s konzervativními proudy uvnitř církve a další fronta se vytvářela z liberálních protikatolicky naladěných odpůrců. Mezi hlavní odpůrce modernistického proudu patřila konzervativní frakce křesťanských sociálů sdružených kolem periodika *Vlast*. Ve svém kurzu vytrvala až do 1. světové války a stala se nejvýraznějším nositelem antimodernistických nálad ještě podpořených vydáním encykliky *Pascendi dominici gregis*.⁴⁰

Protikatolické nálady v Rakousko-Uhersku

Po první světové válce byla římskokatolická církev považována za hlavní oporu habsburské monarchie, „*radikální protikatolický postoj odpovídal*

³⁶ MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři?*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 125.

³⁷ ŠMÍD, M. *Masaryk a česká Katolická moderna*. Brno : L.Marek, 2007. str. 75.

³⁸ Srov. MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři?*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 85-86.

³⁹ Srov. HANUŠ, J. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno : CDK, 2005. str. 52-57.

⁴⁰ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 366.

[...] atmosféře doby a náladám značné části [...]obyvatelstva.“⁴¹ Spouštěčem protikatolického kursu se stalo vystoupení studenta medicíny Theodora Georga Rakuse na celoněmeckém sjezdu ve Vídni, který stojí za vyhlášením hesla Los von Rom (Pryč od Říma).⁴² Podporu našlo u německých nacionalistů, antisemitů a antiklerikálů strany Alldeutsche Partei. Protikatolická vlna zachvátila území Čech, Moravy, Slezska, Slovinska a alpských zemí habsburské monarchie a její projevy byly různorodé – od ostrých útoků v tisku a devalvaci všeho, co mělo nějakou vazbu na katolickou církev, až po hromadné odchody z církve. Nejbouřlivější období probíhalo v letech 1918-1920 za účasti téměř všech nekatolických stran, institucí a organizací. V habsburské monarchii se naplno projevila dlouhotrvající krize související s nedůsledným řešením národnostních otázek a neschopností čelit silnému nacionalismu německy mluvícího obyvatelstva, které mělo zájem na udržení si svého vůdčího postavení a s tím spojených privilegií.⁴³ „*Samotná moderna, jež dosud tak tvrdě kritizovala katolickou církev, se nyní plně postavila na její pozice a zuřivě bránila 'svoji církev' tím sveřepěji, čím ostřejší byly články liberálů, mladočechů a jiných kritiků.*“⁴⁴

⁴¹KOUCKÁ, I.-PAPAJÍK, D. *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938*. Olomouc : UP v Olomouci, 2001. str. 17.

⁴² Masaryk se vehementně stavěl proti hnutí Pryč od Říma , vadila mu na něm jeho plytkost a lacinost. Srov. M. Šmíd, *Masaryka česká Katolická moderna*. s. 113

⁴³ Srov. MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři?*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 31-32.

⁴⁴ ŠMÍD, M. *Masaryk a česká Katolická moderna*. Brno : L.Marek, 2007. str. 112.

3. Kořeny vzniku Církve československé

Vydáním papežské encykliky *Pascendi dominici gregis* nebyla činnost Katolické moderny zcela ochromena. Dá se zde hovořit minimálně o existenci soukromých kontaktů mezi modernisty, scházeli se a byli v písemném spojení. „*V tomto smyslu vlastně česká Katolická moderna nikdy nezanikla, pouze se přizpůsobila poměrům.*“⁴⁵ S o to větší razancí se toto obnovné hnutí přihlásilo k životu v roce 1918 využívající státoprávních změn navozených koncem 1. světové války.

Obnovení a činnost Jednoty katolického duchovenstva

Po vzniku Československé republiky 28. října 1918 byla jasně patrná návaznost reformního proudu duchovenstva na Katolickou modernu. Obnovení Jednoty katolického duchovenstva v říjnu 1918 „*jako ústřední odborové organizace kněží*“⁴⁶ sehrálo v letech 1918-1920 klíčovou úlohu na poli reformem. Hlásilo se k ní 80 - 90 % veškerého kléru. Původně se starala o řešení pracovních problémů kněží, ale záhy v nastalých podmínkách svou činnost rozšířila i o apologetickou dimenzi, jelikož vysoká církevní hierarchie, většinou oddaná habsburské monarchii, zcela selhala. Situačně vyvolaná potřeba obrany katolických zájmů a potřeb postavila vůdčí síly Jednoty duchovenstva do role, kterou měl zastávat episkopát.⁴⁷

Dostál-Lutinov spadl v Jednotě katolického duchovenstva ke konzervativnímu křídlu a odmítal některé radikální návrhy prezentované 23. ledna 1919 v pražském Obecním domě Karlem Farským (1880-1927) a

⁴⁵ MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 417.

⁴⁶ MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 417.

⁴⁷ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 176.

Bohumilem Brodským-Zahradníkem (1862-1939). Dostál-Lutinov už nebyl schopen nastalou situaci nijak výrazněji ovlivňovat. Od úsilí, jež následně vygradovalo v založení Církve československé, se ale jednoznačně distancoval.⁴⁸ Reformní myšlenky se začaly šířit i z prostředí politiky, které nebylo spojeno s modernistickým hnutím.

V září 1917 vyšel v Národních listech článek s titulkem *Požadavky českého katolického kněžstva* a stal se zřejmě nejvýznamnějším programovým vyjádřením počáteční fáze nové etapy katolického reformního hnutí.⁴⁹ Svým obsahem se odkazuje na Katolickou modernu a Jednotu katolického duchovenstva.⁵⁰

Na novou vlnu reformního hnutí zapůsobily zejména dvě okolnosti. Prvotní a rozhodující byl rozpad habsburské monarchie a následný vznik samostatného československého státu. Tato situace umožnila ventilovat kritiku chování episkopátu za války a nadnesla otázku vzájemného poměru mezi církví a státem.⁵¹ Další okolností byla ne zrovna dobrá pozice římskokatolické církve v počátcích existence Československé republiky, v této souvislosti se pojednává o tzv. kulturním boji⁵². Jednalo se o nevybíravou intenzivní kampaň protikatolického štvání, jejíž původci záměrně odráželi situaci v církvi zkresleně a účelově, dovedně manipulovali s fakty a snažili se zdiskreditovat nejen politický katolicismus, ale i samu církev a její učení.

Katolická církev šla svým odpůrcům naproti svou nezpůsobností včasné a přiměřené odpovědi na změněné kulturní, hospodářské a společenské poměry. 19. století ji v podstatě postavilo před volbu, zda využije svůj staletými nashromážděný potenciál a bude se pokoušet pozitivně ovlivňovat nové struktury především v duchovní sféře či se před novou realitou uzavře a zakonzervuje.

⁴⁸ Srov. MAREK, P. *Apologetové nebo kacíři?*. Rosice : Gloria Rosice, 1999. str. 87.

⁴⁹ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 419.

⁵⁰ Co přinášení relativně nové je položení důrazu na svobodu kněze při volbě politické strany, aby měl možnost zohlednit konkrétní poměry ve své farnosti a tomu se případně přizpůsobit. Srov. P. Marek, *Český katolicismus 1890-1914*. s. 419.

⁵¹ Srov. tamtéž, 421.

⁵² „Pojem „kulturní boj“ (*Kulturkampf*) bývá užíván pro Bismarkovu snahu omezit vliv katolicismu v Německu, v Rakousko-Uhersku se pak pro proticírkevní vystupování vžil právě pojem „Pryč od Říma“ – „*Los von Rom*“.“ Cit. podle: I. Koucká - D. Papajík, *Politický katolicismus*, s. 13.

Přičemž uskutečnění první varianty s sebou nezbytně přinášelo reformu církve a nutnou transformaci těch oblastí, které působily jako přežitek. Musela by se prostě chtě nechtě v určitých věcech přizpůsobit nové realitě, aby byla čitelnou a důvěryhodnou i v nových životních podmínkách.⁵³

Pověstné Spojení trůnu a oltáře bylo pouze jedním z rysů, jež určovaly podobu říše. Toto pouto bylo spíše „*spojenectvím*, nikoli *identitou zájmů či cílů*.“⁵⁴ Politické a intelektuální špičky se v průběhu posledních desetiletí trvání habsburské monarchie s katolickou církví stále více rozcházely. Svou nezanedbatelnou roli sehrála i středověká tradice přetrvávající v Rakousku-Uhersku, dosazovat do vysokých církevních úřadů příslušníky šlechty, kněží občanského původu bývali jmenováni jen zcela výjimečně. Šlechta byla s monarchií silně provázána, z čehož pramenilo, že její příslušníci zřídka kdy zastávali rozhodnější národní postoje toužící po obnově české státnosti.⁵⁵

„*České země zachvátila vlna antikatholicismu, jež požadovala provedení odluky církve od státu a celkovou laicizaci veřejného života, přičemž římskokatolická církev měla být jako marginální sdružení odstavena na okraj dění a zatlačena do privátní sféry.*“⁵⁶

Velmi složitá byla situace ve vztazích řadových katolíků k habsburské říši. Prožívali stejně jako jejich spoluobčané jiného vyznání obdobná zklamání z nenaplněnosti českých státoprávních nadějí a z těžkého období 1. světové války. Ti, kteří se odmítli v prvních letech Československé republiky přidat na stranu radikálních antikatolíků (razících známá hesla: Po Vídni Řím, Zúčtovali jsme s Vídni, zúčtujeme i s Římem, Pryč od Habsburků, pryč od Říma), zachovali svou věrnost víře nikoli z nostalgie či stesku po Rakousku-Uhersku. Sice opuštění bezpečí skýtané monarchií mohlo pro některé být obtížnějším než pro nekatolíky, na druhou stranu projevovali nepřilíšného nadšení

⁵³ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 422.

⁵⁴ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 34.

⁵⁵ Srov. tamtéž, 34.

⁵⁶ MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 176.

z rozpadu říše se prolínalo i částí politické scény.⁵⁷ Dlouhou dobu se proti roztržení Rakouska-Uherska stavěla například část sociálních demokratů. Známy je v této souvislosti postoj budoucího komunistického vůdce Bohumíra Šmerala (1880-1941), který se vážně obával důsledků rozparcelování habsburské monarchie.⁵⁸

Po vzniku republiky proběhla „likvidace dědictví po rakouském systému“⁵⁹ u vysoké církevní hierarchie vcelku bez problémů. Do očí bijícím případem bylo za války obsazení pražského arcibiskupského úřadu hrabětem Huynem, který ani neuměl česky. Po 28. říjnu 1918 Prahu opustil a na svůj post rezignoval. Obdobně se v roce 1920 zachoval olomoucký arcibiskup kardinál Skrbenski. Na jejich místa byli jmenováni v Praze František Kordač (1852-1934) a v Olomouci Antonín Cyril Stojan.

Zástupci politického katolicismu se v novém státě rychle a úspěšně etablovali. Lidová strana byla jedním z podstatných aktérů státotvorné části politického spektra. V letech 1921-1938 nebyla bez její přítomnosti vytvořena žádná vládní koalice. Za 2. světové války se její předseda Jan Šrámek stal premiérem exilové vlády v Londýně. Vztah prezidenta Masaryka a ministra zahraničí Edvarda Beneše (1884-1948) ke katolické církvi by se dal popsat „jako chladně korektní.“⁶⁰ Tato okolnost se silně odrážela v zahraniční i vnitřní politice Československé republiky.⁶¹ Masaryk na adresu všech náboženských organizací prohlašoval : „Církev nám nestačí svým učením, nestačí nám svým vedením, nestačí nám svou mravností.“⁶²

⁵⁷ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 36-37.

⁵⁸ „[...] mohu citovat výrok, který B. Šmeral údajně pronesl v roce 1918 a který se jeví jako až podivuhodně jasnozřivý z hlediska pozdějšího vývoje: „Samostatný český stát? Může být, ale jen proto, aby se v nejbližší válce stal kořistí vítězné mocnosti.“ Tato Šmeralova slova uvedl ještě v době hluboké totality ve své přednášce o vzniku Československa komunistický historik Bedřich Čerešňák. [...], zda si tento někdejší rektor brněnské univerzity z normalizační éry uvědomil, nakolik lze realizaci výroku o tom, či kořistí se po příští válce Československo stane, vztáhnout nejen na nacistické Německo, ale také – a daleko přesněji – na Sovětský svaz.“ Cit. podle: F. X. Halas, *Neklidné vztahy*, s. 37.

⁵⁹ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 35.

⁶⁰ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 37.

⁶¹ Srov. tamtéž, 36-37.

⁶² MASARYK, T. G. *V boji o náboženství*. Praha : ČIN, 1947. str. 12.

Projevy antikatolických nálad po vzniku Československa

„Vznik československého státu byl provázen hlubokým otřesem náboženským, jakého neznají naše dějiny od doby 300 let. Tento náboženský boj proti církvi řím.katolické nebyl snad zjevem nahodilým, nýbrž byl důsledkem předcházejícího vývoje.“⁶³ Silná nevraživost vůči katolické církvi se v počátcích republiky projevovala zejména slovními útoky v tisku, obrazoborecké činy nebyly žádným masovým jevem. Z dobových pramenů je možno vyčíst, že „kulturní boj proti katol. církvi byl u nás po převratě zahájen způsobem nanejvýš surovým. Vzdělaný člověk žasne, co hrubosti hlasatelé pokroku dovedli do části českého národa vpravit tiskem, rozhlasem a přednáškami.“⁶⁴

Neblahým symbolem těchto nálad se stal známý vandalský projev - stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze 3. listopadu 1918. Byl to čin pražské ulice, jehož iniciátoři se mylně domnívali, že „*byl postaven na památku popravy „sedmadvaceti českých pánů“, která se na Staroměstském náměstí odehrála 21.června 1621.“⁶⁵ Jeho skutečné datum vzniku a účel byl však zcela jiný. Byl vztyčen roku 1651 „na poděkování za záchranu Prahy před švédským obléháním v létě a na podzim roku 1648: oslavoval tedy zakončení třicetileté války.“⁶⁶ „Z náměstí po tomto hanebném činu chtělo poštvané množství táhnouti na Karlův most a skácet sochy do Vltavy. Několik vojáků z rudolfínské nemocnice tomu zabránilo.“⁶⁷ Pokud v následujících letech docházelo k ničení soch svatých (např. sv. Jana Nepomuckého)⁶⁸, bylo to dílem jednotlivců, rozhodně nešlo o organizovanou*

⁶³ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 325.

⁶⁴ Tamtéž, str. 327.

⁶⁵ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 38.

⁶⁶ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 39.

⁶⁷ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 327.

⁶⁸ „Nejvíce surovosti zakusil sv. Jan Nepomucký, v celém světě katolickém i za mořem tolik uctíváný mučedník zpovědního tajemství. Sta a sta pomníků upřímné a ještě nedávné úcty a zbožnosti našich předků bylo zničeno.“ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. s. 328.

kampaň a tyto činy budily odpor nejen u katolíků, ale i „mezi kulturně založenými lidmi, kteří jinak vůči církvi zachovávali větší či menší odstup.“⁶⁹ „Nejvíce zuřil tento sprostý „kulturní boj“ ve středních Čechách. V některých okresích, na př. mezi Klatovy a Plzní, byly všechny tyto pomníky křesťanské zbožnosti soustavně vymýceny.“⁷⁰

Proti tomuto zcela zbytečnému ničení památek se veřejně postavili např. univerzitní profesoři a historici Josef Pekař (1870-1937) a Josef Šusta (1874-1945), své jasné ne dala najevo i česká politická reprezentace.

Role Tomáše Garrigue Masaryka

Vztah prezidenta Masaryka ke katolické církvi se po jeho zvolení za hlavu státu nijak nezměnil. V politice zaujímal pozici nadstranickou a ve vztahu k náboženství se snažil o zachování vyváženosti a neprotěžování určitých konfesí nad jinými. Nepostavil se sice explicitně do čela protikatolického tažení, ale pro mnohé jeho organizátory byl určitou záminkou a v některých názorech i inspirátorem. Jemu samotnému se způsob, jakým byla rozpoutána štvánice proti katolické církvi, přičil. Sám se snažil vést debatu s katolickými poslanci v rovině konstruktivních polemik, ale jakékoli obrazoborecké činy či nesmyslné ničení církevních památek ostře odsuzoval.⁷¹

Určitý pozitivní přínos Masarykových názorů na stav českého katolicismu spatřoval Mořic Hruban (1862-1945), který se ve svých pamětech podělil o následující historku: „Vzpomínám si na jednu cestu rychlíkem z Vídně. (Vraceli se odtud čeští poslanci ze zasedání říšské rady.) Přisedl si do našeho kupé... (Masaryk). Dr. Rudolf Horský, farář od sv. Matěje v Šárce u Prahy, vyčítavě se Masaryka otázal: „Proč, pane profesore, proti nám, katolíkům, útočíte?“ – „Budte rád, pane kolego. Vždyť byste duševně shnili,

⁶⁹ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 39.

⁷⁰ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovičské I. díl, inv. č. 1, str. 328.

⁷¹ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 40.

*kdybych vás neproháněl,“ otevřeně vysvětlil Masaryk. Dal jsem mu v duchu za pravdu.*⁷²

S Masarykovým názorem, jenž veřejně prezentoval, že katolickou církev vnímal jako oporu starých řádů, se dokázala ztotožnit i řada lidí uvnitř církve a stejně jako on v tom viděli velké zlo. Rozdílný byl náhled na charakter onoho spojení. Např. pro biblistu Miklíka znamenalo pouze historickou skutečnost, oproti tomu Masaryk *„pokládal vazbu církve na vše, co představovala stará monarchie, za neoddělitelnou součást samotné podstaty katolicismu.*⁷³

Pro věřící katolíky nebylo snadné smířit se s rozporem mezi loajalitou k osobě prezidenta a opozicí vůči Masarykovi jako filozofovi a sociologovi. Na takovou situaci nebyli zvyklí, za panování Habsburků spatřovali v hlavě státu i vzor pro náboženskou orientaci. Určité naděje na možnou změnu vztahu Masaryka ke katolické církvi skýtala jeho umírněnost a neutralita⁷⁴ po zvolení prezidentem. Po návratu do Čech v prosinci 1918 se vyjádřil ke složení první československé vlády takto: *„Vím, co znamená, že katolíci čeští a slovenští jsou ve vládě, [...] a rozumí se mi samo sebou, že nebudu dělat překážky... Prezident není povolán k řešení otázky náboženské; otázka náboženská je otázkou národa a jeho kultury, nikoli otázkou státu.*⁷⁵ V tomto jeho postoji se zřejmě odráželo něco více než jen politický kalkul, rozhodně si nepřál, aby jeho jménem byla vedena jakákoli nenávistná antikatolická kampaň.⁷⁶ Znepřátelení si katolické církve by právě ustavenému českému státu přineslo mnoho dalších nesnází v už tak nelehkých začátcích.

Sám Masaryk před červencem roku 1914 nepředvídal možnost vytvoření samostatného českého či československého státu, budoucnost českého národa spatřoval ve federalizovaném Rakousku. Za války byl ve

⁷² M. Hruban, *Z časů nedlouho zašlých*, Řím, Los Angeles, Křesťanská akademie 1967, s.147. Cit. podle: F. X. Halas, *Fenomén Vatikán*, s. 524.

⁷³ HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 43.

⁷⁴ „T G. Masaryk jednal se státnickou moudrostí; i vatikánský tisk bude za pár let uznale konstatovat: „Jako hlava státu... dovedl činit rozdíl mezi vlastními ideami a odpovědností svého úřadu.““ KLIMEK, A. *Boj o hrad I.*, Praha : Panevropa 1996, str. 30.

⁷⁵ KLIMEK, A. *Boj o hrad I.* Praha : Panevropa, 1996, str. 30.

⁷⁶ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 43-44.

spojení s různými rakouskými politiky a zajímal se o možnosti vývoje monarchie po válce. Dostávalo se mu převážně odpovědí, které by se daly shrnout výrazy zentralisieren a germanisieren a nic nenasvědčovalo tomu, že by Rakousko-Uhersko po válce přistoupilo k reformám, jež by braly ohled i na národnostní požadavky.⁷⁷

T. G. Masaryk na nastalou situaci zareagoval odchodem do emigrace, kde se pokoušel naklonit pro realizaci českých státoprávních požadavků země Dohody. Díky jeho organizačním schopnostem a bystrému politickému postřehu se mu podařilo získat řadu vlivných příznivců československé záležitosti. Bez nepopíratelné zásluhy Masaryka a jeho spolupracovníků by se osudy českého i slovenského národa vyvíjely zcela jinak.⁷⁸

„Je příznačné, že ve vedení protirakouského odboje nebyl mezi Masarykovými spolupracovníky žádný výrazně katolicky orientovaný politik, zatímco domácí představitelé katolických stran se připojili k myšlence úplného rozchodu s monarchií jako poslední z české politické reprezentace.“⁷⁹ Aktéři československého odboje použili k přesvědčení dohodových politiků i neoficiálně zmiňovaný argument, že zánikem Rakouska-Uherska zmizí z mapy světa hlavní bašta katolicismu v Evropě. I tyto okolnosti nasvědčovaly, že postavení katolické církve v novém státě bude komplikované a že se mohou vyskytnout i problémy ve vztahu ke Svatému stolci.⁸⁰

První československou vládu poněkud překvapila rychlost s jakou uznal Vatikán nový český stát, stalo se to již začátkem listopadu 1918 a byla to událost v Čechách velmi vítaná. Oficiální postoj Svatého stolce bral nový stav věcí na vědomí zcela realisticky a vyhlásil jako základní linii vatikánské zahraniční politiky vůči nově vzniklým státům snahu o dohodu.⁸¹

⁷⁷ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 526.

⁷⁸ Srov. tamtéž, 526.

⁷⁹ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 526-527.

⁸⁰ Srov. tamtéž, 526-527.

⁸¹ Srov. tamtéž, 527.

Komplikovaný vztah ke katolické církvi byl pro český stát rizikem nesrovnatelně menším než otázky nevyřešených vztahů, ať už mezi Čechy a Slováky či německy hovořící částí obyvatelstva.⁸²

Spor o smysl českých dějin

Masarykovo dílo *Česká otázka* sehrálo klíčovou roli v tzv. sporu o smysl českých dějin, který se rozehrál přibližně v letech 1895-1938 a do nějž se kromě Masaryka zapojily i přední osobnosti české historiografie, filosofie a politiky. Mezi významné protagonisty patřil Pekař, Kamil Krofta (1876-1945), Josef Kaizl (1854-1901) a další. „*Spis Česká otázka je nesporným stvrzením toho, s jakou naléhavostí Masaryk cítil, že je naprosto nezbytné pokusit se dát českému národu pro jeho politický život spolehlivý ideový základ.*“⁸³ Jednalo se o pojetí českých dějin, nalezení historického kontinua s významnými etapami utváření českého národa a o jeho orientaci pro budoucnost. Samotný spor prošel několika fázemi.

Prvním, kdo s Masarykem polemizoval byl mladočeský politik Kaizl, historikové v roli oponentů se připojili až později. Kaizl byl liberální ekonom a politik Národní strany svobodomyšlné, který ve své kritice Masarykových názorů zpochybnil historickou kontinuitu sahající od husitství, přes Jednotu bratrskou až po národní obrození, jež zastával Masaryk. Rozcházel se i v pojetí pojmu humanity.

Bezprostředně před 1. světovou válkou spor vykrytalizoval a hlavními protagonisty debaty se vyprofilovali Masaryk a Pekař. V jejich vzájemných polemikách se odrážela protichůdná stanoviska – na jedné straně „*Masarykovo přesvědčení, že historie národů nemůže být nahodilá a že se v ní projevuje určitý plán Prozřetelnosti, jež je třeba pouze odhalovat*“⁸⁴ a proti tomu

⁸² Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 533.

⁸³ DOKULIL, M. *Masaryk a náboženství*. Brno : Masarykova univerzita, 2012. str. 176.

⁸⁴ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 522.

Pekařovo nepřijetí předem stanovených a následně na dějiny aplikovaných filosofických postulátů. Masaryk zastával názor, že česká otázka je především otázkou náboženskou, Pekař kladl důraz na myšlenku národní. Historik Pekař vyvrátil řadu Masarykových myšlenek, kterými se snažil vystihnout dějiny českého národa jako odrazu jeho náboženského a humanistického poslání. Přes veškerou vědeckou kritiku měly Masarykovy teze velký ohlas, jelikož velmi přesně zapadly do představ a potřeb prvorepublikového Československa.⁸⁵

Ač by se na první pohled mohlo zdát, že ve sporu šlo hlavně o abstraktní problémy, ve skutečnosti hrálo velkou roli objasnění úlohy českého národa v minulosti kvůli jeho budoucímu směřování. A zde Masaryk, ač poražený na vědeckém poli historie, jako úspěšný politik triumfoval.⁸⁶

Jedním z mála účastníků sporu o smysl českých dějin zastávajícího ryze katolické stanovisko byl profesor biblistiky Konstantin Miklík (1886-1947), který uvádí: *„Masaryk neuškodil církvi více než jsme jí uškodili my sami. Uškodili jsme jí svým paktováním s plochým a lživým liberalismem, svou hříšnou leností a opovázlivým spoléháním na moc císařského ramene, nelibostí nad tím, že nám nepřítel dává, třebaš nevědomky, rady kupodivu vzácné a prospěšné, jejichž zachování by nám i u něho zjednálo když ne hned souhlas, tedy jistě úctu.“*⁸⁷

Jednání o ústavě a odluce církve od státu

Ohled na slovenské katolíky byl v počátcích první republiky jedním z podstatných faktorů, které zbrzdily dopad proticírkevních tendencí na české politické scéně. V prvních letech společného státu sváděli katoličtí politici obou národů boj, jenž měl zamezit odluce církve od státu. V této záležitosti

⁸⁵ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 41.

⁸⁶ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 523.

⁸⁷ MIKLÍK, K. *Masaryk a Pekař o smyslu českých dějin*, in: *Spor o smysl českých dějin*, Praha, Torst 1995, s.674. Cit. podle: HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*, s. 42-43.

byli osamoceni, odluku si přály všechny ostatní politické strany včetně prezidenta Masaryka.⁸⁸ Před projednáváním nové ústavní podoby Československa pronesl: „*Usilujeme také o rozluku státu od církve a uvolňujeme se takto od církevní autority, jak ji Rakousko vybudovalo.*“⁸⁹

Čeští a slovenští katolíci spatřovali v odluce vysoce nebezpečnou hrozbu, v parlamentu byli se svým názorem osamoceni a dokonce ani Vatikán nenacházel v určité umírněné odluce zásadnější problém.⁹⁰ Obratný postup lidovců spolu s rozpory, které mezi sebou měli zastánci separace, vedl k tomu, že se jednání o odluce zablokovala a nakonec zcela padla.⁹¹ Jejich vstup do vlády v září 1921 odluku definitivně odvrátil.⁹² Po mnoha názorových výměnách bylo v nové ústavě zakotveno: „*Svoboda svědomí jest zaručena.*“⁹³

Jakákoli explicitní zmínka o odluce v ústavě tedy nebyla přijata. Ovšem diskuze o ní nijak neutichly ani v následujících letech, ale v žádné formě se jí ani poté prosadit nepodařilo. V politickém životě první republiky nakonec převážily názorové tendence premiéra Antonína Švehly (1873-1933), který znám jako mistr kompromisu a diplomatický politik razil aktivní politiku dohody s katolickou církví, jak na domácí půdě, tak i v mezinárodních vztazích.⁹⁴

V legislativní sféře došlo ke změně řady zákonů, např. tzv. kazatelnicového zákona, který měl zamezit využívání bohoslužeb k politické agitaci či výnosu ministerstva školství z 25. listopadu 1918 o zdobrovolnění

⁸⁸ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 534.

⁸⁹ KOLÁŘ, P. *Myšlenka odluky státu a církve v období vzniku první Československé republiky*, In: *In omnibus caritas* (sborník k počtě 90. narozenin pro. ThDr. Jaroslava Kadlece), Praha, Karolinum 2002, s.328. Cit. podle: HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 535-536.

⁹⁰ V prosinci 1920 vyslanec ČSR Krofta sdělil státnímu sekretáři Vatikánu Gasparrimu, že rozluka je neodvratná, neboť ji chtějí nejmocnější politické strany, vláda i prezident. Zároveň jej ubezpečil, že by byla vykonána v duchu *alla brasiliana* čili po dobrém s Vatikánem. Řím by mohl k jednotlivým bodům vždy vyjádřit své stanovisko, zda *tolerari posse* či *tolerari non posse*. Gasparrini na to odpověděl, že ač Vatikán po stránce teoretické rozluky jako takové neuznává, za určitých podmínek by jí neodsuzoval a pokud by se odehrála formou nenásilnou a spravedlivou, mohl by se s ní i smířit. KOLÁŘ, P. *Myšlenka odluky státu a církve v období vzniku první Československé republiky*, In: *In omnibus caritas* (sborník k počtě 90. narozenin pro. ThDr. Jaroslava Kadlece), Praha, Karolinum 2002, s. 307. Srov. podle: HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 676-677.

⁹¹ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 534.

⁹² Srov. KOUČKÁ, I.-PAPAJÍK, D. *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938*. Olomouc : UP v Olomouci, 2001. str. 26.

⁹³ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 536.

⁹⁴ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 536.

účasti žáků na náboženských úkonech. Otázka vyučování náboženství na školách byla legislativně vyřešena až v roce 1922 tzv. malým školským zákonem, jehož kompromisním zněním se tato výuka stala povinnou relativně, což znamenalo, že žáci navštěvovali náboženství, pokud je rodiče z těchto hodin neodhlásili na okresních úřadech.⁹⁵ „*Tehdy to byla revoluce, stejně jako nařízení, které umožňovalo odstranění křížů ve třídách.*“⁹⁶ „*V r. 1919 začali pražští učitelé odstraňovat ze škol kříže za ministra školství soudruha – bezvěrce Gustava Habermanna. I lidé nábožensky vlažní se zhrozili, když viděli, jak kříže vyčuhují z popela a smetí, jež vozkové na vozech ulicemi odváželi. Asi 500 těchto křížů školních bylo složeno v obecním dvoře ve valdštejnském paláci. Řád školských bratří a spolek katolických učitelů je koupili za 10.000 K a uložili. Bylo jich plné místnosti a skýtalý smutný pohled.*“⁹⁷

V roce 1920 byla zřízena Husova evangelická fakulta⁹⁸ v Praze, která se stala samostatnou vysokou školou a o rok dříve v rámci založení Komenského univerzity v Bratislavě zde vznikla i katolická teologická fakulta. Stát měl zájem na tom, aby slovenské duchovenstvo nestudovalo v sousedním Maďarsku, ale vyrůstalo v domácích podmínkách.⁹⁹

⁹⁵ Srov. KOUČKÁ, I.-PAPAJÍK, D. *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938*. Olomouc : UP v Olomouci, 2001. str. 26.

⁹⁶ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha : Libri, 2000. str. 316.

⁹⁷ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 328.

⁹⁸ „Poslanci sice odmítli návrh připojit tuto fakultu ke Karlově univerzitě (to se stalo až později), odhlasovali však návrh, aby byla zřízena na státní náklady a měla charakter vysoké školy.“ KOLÁŘ, P. *Myšlenka odluky státu a církve v období vzniku první Československé republiky*, In: *In omnibus caritas* (sborník k počtě 90. narozenin pro. ThDr. Jaroslava Kadlece), Praha, Karolinum 2002, s.307. Cit. podle: HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 677.

⁹⁹ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 535.

4. Rozkol v řadách katolického duchovenstva

V prvních letech vzniku Československé republiky katolickou církev více než problémy na mezinárodní scéně zaměstnávala vnitřní komplikovaná situace. Nejpodstatnější a nebolavější byl rozkol mezi katolickým kněžstvem. Začala přibývat i vystupování z církve, kdy odcházeli většinou lidé (tzv. matrikoví katolíci), kteří stejně svůj jakýkoli vztah ke katolické církvi a potažmo i víru dávno ztratili. Tyto odchody z lůna církve nebyly žádným českým specifíkem, nýbrž typickým doprovodným jevem sekularizace evropských národů. U nás z katolické církve odešlo a zůstalo poté zcela bez vyznání několik set tisíc lidí.¹⁰⁰

Reformní hnutí části katolických kněží zaměstnalo nejen českou církevní hierarchii, ale znepokojilo i čelní představitele Vatikánu. Po obnovení činnosti Jednoty katolického duchovenstva v Čechách řada rebelujících kněží doufala, že se jim podaří proniknout do církevních organizačních struktur. Analogické organizace byly založeny i na Moravě a na Slovensku.¹⁰¹ Reformní proud přišel s několika základními požadavky, které shrnul do Návrhu duchovenstva na obnovu církve katolické, na jejichž prosazení trval. Nejznámějšími se staly zdobrovolnění celibátu a zavedení národního jazyka do liturgie.

10. května 1919 vyslala Jednota katolického duchovenstva do Říma své zástupce a rozhodla se předložit reformní požadavky přímo papeži. Čtyřčlenná delegace představila papeži požadavky reformistů shrnuté do šesti bodů. Jednalo se o: „1. zřízení českého patriarchátu, 2. rozšíření církevní samosprávy a možnost laické spolupráce v ní, 3. úprava práva patronátního a obsazování

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, 536-537.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, 537.

far, 4. návrh na liturgii v lidovém jazyce, 5. úprava kněžského studia a výchovy, 6. zdobrovolnění celibátu.¹⁰²

Benedikt XV. projevil určité pochopení pouze ve 4. bodě, ale ústupky, které následně českým diecézím povolil¹⁰³, nebyly nijak velké.¹⁰⁴ Co se týkalo celibátu, zde k žádnému posunu nedošlo.¹⁰⁵

Po odmítnutí návrhů papežem se čeští kněží rozdělili na dvě skupiny. Početně větší papežovo rozhodnutí přijala i přes značné zklamání. Druhá část zareagovala na odmítnutí petice praktickou realizací navrhovaných požadavků¹⁰⁶ i bez dovolení Svatého Otce. Očekávali, že papež své rozhodnutí pod tlakem situace přehodnotí. Což se ovšem nestalo.¹⁰⁷

Po návratu delegace z Říma se Jednota rozdělila na 3 proudy – na umírněný, početně nejvíce zastoupený střed, na tzv. Ohnisko, což byla radikální levice a na krajní pravici. Když byl v září 1919 na uvolněné místo pražského arcibiskupa jmenován František Kordač, zastánce tradiční podoby církve, řada reformních kněží se s katolickou církví rozloučila. Považovali jeho jmenování za chybu a hrozbu všem reformám. Naproti tomu zástupci politického prostředí a širší katolické veřejnosti jeho volbu vesměs kvitovali s povděkem.¹⁰⁸

17. ledna 1920 vydávají českomoravští biskupové pastýřský list, ve kterém hodnotí dosavadní činnost Jednoty katolického duchovenstva, navrhují její transformaci do diecézních organizací s úzkou vazbou na místně příslušného biskupa a vyjadřují se k jejím reformním návrhům. Výslovně zakazují, aby nové diecézní jednoty zasahovaly a vydávaly stanoviska

¹⁰² KADLEC, J., *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha : ZVON, 1991, str. 240.

¹⁰³ Benedikt XV. schválil dvě privilegia – při slavných mších se evangelium a epištola směly, poté co zazněly v latině, přednést i česky a bylo také umožněno o svátcích národních patronů v některých kostelích celebrovat mši ve staroslověnštině. Nadto byla čeština zavedena do mimomešních obřadů – křtu, svatby a pohřbu. Srov. podle HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 678.

¹⁰⁴ Srovnáme-li je s tím, co přinesl a zavedl II. vatikánský koncil.

¹⁰⁵ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 44-45.

¹⁰⁶ Nápad uvést požadované reformy do života tzv. cestou činu – via facti vznikl v jedné z frakcí Jednoty – Ohnisku, později se přeměnila v Klub reformních kněží. Srov. *Církev československá husitská, 90 let Církve československé husitské*, s. 24.

¹⁰⁷ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 177.

¹⁰⁸ Srov. MAREK, P. - ŠMÍD, M. *Arcibiskup František Kordač*. Olomouc : UP v Olomouci, 2013. str. 78-79.

k otázkám víry, mravů, liturgie a církevní kázně. Veškerá jejich činnost musí být nesena v duchu poslušnosti vůči příslušnému biskupovi. Se světskými orgány může kněžská organizace vstupovat v jednání jen se souhlasem ordinariátu. Zcela jednoznačně se biskupové ve svém pastýřském listě distancovali od jakýchkoli úprav celibátu. Na druhé straně vnímali, že je potřeba realizovat řadu změn (zejména ve vzdělávání a hmotném postavení duchovenstva) a více respektovat přání kněží při jmenování děkanů a viceděkanů.¹⁰⁹

Cíl a smysl pastýřského listu by se dal shrnout do tří vzájemně propojených rovin: „1) likvidovat Jednotu jednak jako organizaci zasahující do kompetence biskupů a současně jako platformu názorů, z nichž povstalo české schisma 2) obnovit vůdčí postavení episkopátu ve všech sférách, které bylo narušeno v důsledku revoluce roku 1918 3) postavit se do čela reformního hnutí a usměrnit je po stránce obsahové i formální.“¹¹⁰

Reakce reformního proudu byla dle očekávání odmítavá a apologetická. Výbor Jednoty duchovenstva zasedl k jednání 29. ledna 1920 k vydání svého prohlášení a obhajoba jeho činnosti zazněla i od Baara. Právě jeho otevřený dopis z 20. ledna 1920 poskytl Kordačovi prvotní impuls k formulaci teze o neposlušnosti Jednoty duchovenstva a nutnosti vystoupení kněží z této organizace.¹¹¹

Kordač sám se snažil nadále proti ní velmi energicky vystupovat a v lednu 1920 ji nakonec nechal rozpustit. Ostatní biskupové začali vyzývat kněze k odchodu z Jednoty duchovenstva a sdružování se jen pod vedením episkopátu.¹¹²

¹⁰⁹ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 184-185.

¹¹⁰ MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 185.

¹¹¹ Srov. tamtéž, 185-186.

¹¹² Srov. KADLEC, J., *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha : ZVON, 1991, str. 241.

Založení církve československé

8. ledna 1920 se konala schůze relativně malé radikální frakce Jednoty duchovenstva¹¹³ (tzv. Klubu reformních kněží), kde došlo k založení nové národní církve. Název československá měl charakterizovat ráz, jež jí zakladatelé hodlali vtisknout. Jejich nejtroufalejším záměrem byla snaha o vytlačení a nahrazení církve katolické v Československu. Naplnění svého plánu odhadovali v časovém horizontu 10ti let. Církev československá se měla stát garantem návratu ke slavným a význačným tradicím české historie a vše se mělo odehrávat v duchu realizace Masarykovy filosofie českých dějin.¹¹⁴ Masaryk sám se se založením nové církve neztotožňoval a odmítal se stát českým Jindřichem VIII.¹¹⁵ Státní souhlas získala 15. září 1920.

Jednota duchovenstva vzápětí po ustavujícím sjezdu Klubu vydala prohlášení, ve kterém založení nové církve sice rezolutně odmítla, ale vyvarovala se tvrdých slov odsouzení. Spíše nabádala k uvážlivému postupu v zájmu proměny římskokatolické církve.¹¹⁶

Samotný průběh ustavující schůze není zcela věrohodně zmapován, ale dle dochovaných zpráv se zdá, že při dopolední části byly více dominantní hlasy proti schizmatu a založení nové církve. Sám hlavní představitel radikální frakce Farský na ustavení nové náboženské obce také nijak netrval. Pro odpolední jednání bylo typické střídání nálad pro a proti, vždy s ohledem na toho kterého řečníka. K nutnosti okamžitého řešení apelovaly projevy Tylínka a Procházky. Při konečném hlasování bylo rozhodnuto 140:66 hlasům ve prospěch založení nové církve.¹¹⁷

¹¹³ Schůze se zúčastnilo 140 kněží z celkového počtu 8450 katolických duchovních v Čechách. Srov. podle: HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 538.

¹¹⁴ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 45.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, 46.

¹¹⁶ Srov. MAREK, P. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. str. 482.

¹¹⁷ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 213-214.

Řada z účastníků schůze svůj souhlas později odvolala a vrátila se zpět ke katolíkům. V Čechách a na Moravě dohromady vystoupilo z římskokatolické církve kolem 300 kněží.¹¹⁸

Dva dny po založení nové náboženské společnosti vydali její hlavní představitelé Farský a Zahradník-Brodský provolání k národu, ve kterém vyzývali k opuštění katolické církve a vstupu do nové národní. Na tento apel pozitivně zareagovalo přes půl milionu katolíků (v roce 1921) a do roku 1930 se počet členů církve československé navýšil na 800.000. Že nedošlo k většímu odlivu věřících se dá přičíst veřejným projevům profesorů filosofické fakulty Šustovi a Pekaři, kteří varovali před vstupem do mělkého neetablovaného náboženského hnutí.¹¹⁹

Církev československá, jak se brzy ukázalo, byla založena v určité euforii a bez dostatečné přípravy hlavních aktérů. Stále zůstávala zakotvená v římskokatolické věrouce a výstavba vnitřní organizace nebyla v počátcích nijak promyšlena.¹²⁰

Zvlášť zřetelná byla nepřipravenost v otázce hledání orientace a směru. Zakladatelé Československé církve v jejích počátcích přemýšleli, zda se mají přičlenit k nějaké existující církvi či mají zvolit svou vlastní cestu. Alternativ, které promýšleli, bylo více. Jednou z nich byla možnost navázání kontaktů s českými evangelickými církvemi, relativně silná byla inklinace k českobratrské církvi evangelické. Dle tvrzení Farského dostala církev řadu nabídek na vysvěcení nových biskupů od např. starokatolíků v Nizozemí, Švýcarsku a Skotsku či od americké episkopální církve Darlington. S určitými možnostmi přišli i britští anglikáni. Nejnadějnější alternativou se ale od počátku jevila možnost sblížení se srbskou pravoslavnou církví.¹²¹ Tento bod nakonec vedl k rozdělení nově vzniklé náboženské obce na konzervativní

¹¹⁸ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*. Brno : CDK, 2004. str. 538.

¹¹⁹ Srov. KADLEC, J., *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha : ZVON, 1991, str. 242.

¹²⁰ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 217.

¹²¹ Srov. tamtéž, 218.

(Zahradník-Brodský, Pavlík) a progresivní (Farský) část.¹²²

V srpnu 1922 vydali svůj katechismus Farský a Kalous. Měl za úkol v souhrnné formě prezentovat věrouku CČS. Místo toho, ale především vyvolal senzaci a rozpaky zároveň. Obsahově v podstatě popíral základy křesťanství a monoteismu. Matěj Pavlík-Gorazd (1878-1942) na něj reagoval slovy: *„Některé jednotlivé věci jsou v něm pěkné a bojím se, že těmito částkami získá si přízeň. Avšak christologie a vůbec celé jeho pojetí křesťanství je nekřesťanské a stojí mimo půdu evangelia, prvotního křesťanství i křesťanských církví nynějších. To, co katechismus podává, jest přirozená ethika, tato však není ještě náboženstvím. Náboženství bez milosti Boží jest nemožné. Katechismus však o milosti Boží úplně mlčí. V souvislosti s tím ovšem i Kristus v katechismu je pouze prorokem (třebas největším), který učí a dává příklad, ale není to Kristus evangelii a prvotního křesťanství, který dává milost a je prostředníkem.“*¹²³

J. Židek na tento názor Gorazda navázal a potvrzoval, že se CČS svým katechismem ocitla zcela mimo půdu křesťanství, její ideovou základnou se stala čistá etika. V Kristu vidí jen největšího proroka, který zná velmi dobře přírodní zákony a dokáže je aplikovat.¹²⁴

Sborník Církve československé husitské podává k Farského katechismu obšírný náhled : *„Pohlédneme-li na Katechismus dnešním nezaujatým okem, uvidíme útlou brožuru menšího formátu o pouhých 24 stranách, kde nalezneme odkazy například na Desatero, Kristovo dvojí přikázání lásky, Výklad víry M. Jana Husa, čtyři pražské artikuly a Kšaft Jana Ámose Komenského. K zásadním věroučným otázkám se vztahuje pouze asi prvních 10 stran, které rozhodně nemohou být při strážlivém hodnocení považovány za ucelenou dogmatiku. Text ve své době představoval zjednodušení dané problematiky,*

¹²² Srov. KADLEC, J., *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha : ZVON, 1991, str. 242.

¹²³ Archiv úřadu eparchiální rady olomoucko-brněnské eparchie pravoslavné církve v olomouci, fond pozůstalost M. Pavlíka-Gorazda, složka korespondence Gorazda s J. Žídkem – dopis Gorazda J. Žídkovi b.d., asi z října 1922, bez sig. Cit. podle: MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 241.

¹²⁴ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 241.

*odpovídající především potřebám školní výuky dětí a řídil se liberálními zásadami dobové pokrokové katechese, které vyžadovaly výklad, oproštěný od dogmat a postavený na volných úvahách, vedoucích žáky nenásilně k prožitku víry. Chybou Katechismu asi bylo především užití tradiční dialogové formy otázek a odpovědí, která se příliš neslučovala se zamýšleným účinkem. Druhou chybou byla příliš zevšeobecňující prezentace brožury jako učebnice nejen pro mládež, ale i pro ostatní věřící Církve československé.*¹²⁵

Vznik autokefální Československé pravoslavné církve

Konzervativní menšina, která kladla hlavní důraz na národní potřeby, se rozhodla jít směrem východní tradice a ustavila se v Československou pravoslavnou církev. Jejím představitelem se stal Pavlík-Gorazd¹²⁶, jenž byl srbským patriarchou vysvěcen na biskupa a pravoslavná církev v českých zemích byla uznána za autokefální. Počtem svých věřících od svého založení až po dnešní dobu u nás nepřekročila rámeček minority.¹²⁷

Farský chtěl pokračovat a rozvíjet dědictví Katolické moderny. Otevřená krize obou proudů v československé církvi skončila až v roce 1924 a od té doby další vývoj církve československé probíhal v intencích představ vedení kolem Farského. „*Po právní stránce byla CČS konstituována 23. února 1925.*“¹²⁸ V roce 1925 byla uznána rovněž na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

¹²⁵ CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ. *90 let Církve československé husitské*. Praha : CČSH, 2010. str. 38.

¹²⁶ „Později popravený nacisty za poskytnutí azylu parašutistům, kteří v roce 1942 uskutečnili atentát na Heydricha.“ Cit. podle: HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 678.

¹²⁷ Srov. HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*. Svitavy : Trinitas, 1998. str. 45.

¹²⁸ MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 257.

5. Církev československá v ostravském děkanátu

V červnu roku 1924 se konala volba patriarchy Církve československé, ve které zvítězil Farský, jenž převzal ve své západočeské diecézi i biskupský úřad. Před touto volbou došlo v roce 1923 k ustavení tří diecézí – dvou v Čechách – západočeské se sídlem v Praze a východočeské se sídlem v Hradci Králové a jedné ve Slezsku s centrem v Radvanicích u Ostravy.¹²⁹

*„První radvanický farář Ferdinand Stibor (1869-1956) se stal spoluzakladatelem nynější Československé církve husitské a 15. ledna 1920 založil v Radvanicích první náboženskou obec této církve v Československu.“*¹³⁰ Tak se z nenápadné osady stalo místo celorepublikového významu. V březnu 1920 ji následoval vznik církevní obce v Michálkovicích, poté v poměrně rychlém sledu založení náboženských obcí ve Slezské Ostravě, Heřmanicích, Kunčičkách, Moravské Ostravě, Vítkovicích, Zábřehu a Svinově. V roce 1927 se připojily sbory v Hrušově a Mariánských Horách.

Tzv. boj o kostely

Jedním z klíčových úkolů, který musela Církev československá od svého vzniku vyřešit, byl problém bohoslužebných prostor. Vedení nové církve vyzvalo své duchovní, aby setrvali na farách a konali bohoslužby v katolických kostelích jako před 8. lednem 1920. Tam, kde působili charismatičtí kněží, kteří dokázali strhnout s sebou větší počet věřících, docházelo k velkému napětí mezi československou a katolickou církví.

¹²⁹ Srov. CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ. *90 let Církve československé husitské*. Praha : CČSH, 2010. str. 43.

¹³⁰ *Stručné dějiny farnosti*. [online], poslední aktualizace 13. dubna 2014 06:25 [cit. 13. 4. 2014], Římskokatolická farnost Ostrava Radvanice. Dostupné z [www: http://www.farnostadvanice.cz/historie-farnosti](http://www.farnostadvanice.cz/historie-farnosti)

Jelikož Církev československá nedisponovala vlastním majetkem, proto se logicky její prvotní zájem obrátil na majetek římskokatolické církve, ze které vzešla. Přistupovali k tomu v duchu obvyklého chápání, že se jedná o objekty veřejného zájmu postavené věřícími a jim rovněž sloužící. V intencích této interpretace zcela pomíjející legislativní normy tvrdili, že pokud se ve farnosti vyskytne velká skupina věřících, která přechází k ČČS, má na to nárok i s bohoslužebnými stavbami a farním majetkem.¹³¹ Tento postoj zastával i vyslanec ve Vatikánu Kamil Krofta. *„Pokud jim římskokatolická duchovní správa odmítala vstup, používali i násilných metod a argumentovali tím, že jejich právo na důstojné bohoslužebné místo je mařeno na základě zastaralých zákonů, vzniklých v prostředí svržené rakousko-uherské monarchie.“*¹³²

Zajímavá je k tomuto tématu zpráva úředníka na ministerstvu školství z roku 1921: *„Dnešní faktický stav jest, že čl. církev takto na mnoha místech užívá via facti katolických kostelů a far. Dobrovolně jí kostel ani faru katolická církev nepostoupila nikde ani do užívání částečného, neřkuli výlučného; a kde ať ze svobodné vůle, ať z donucení místní katolický duchovní k tomu svolil, vyšší katolické úřady to opět ruší, prohlašujíce, že k tomu nebyl oprávněn. Jen v jednotlivých případech, kde kostela kdysi katolického nebylo vůbec užíváno, a kde knihovním majetníkem – obyčejně obcí, nikdy však církví samou - byl čl. církví propůjčen pro její bohoslužby, lze mluvit také o nabytí právním. Ve většině jiných míst musila se čl. církev spokojit s tím, že slouží bohoslužby v jiných místnostech, školních kaplích, bývalých kostelích, sálech, aulách apod.“*¹³³

Církev československá celkově zabavila katolické církvi 76 kostelů v Čechách a 4 na Moravě i ve Slezsku. Tato situace byla vyřešena po mnoha

¹³¹ Srov. MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L. Marek, 2005. str. 258-259.

¹³² CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ. *90 let Církve československé husitské*. Praha : ČČSH, 2010. str. 41.

¹³³ Tato zpráva vznikla na žádost československého vyslanectví ve Vatikánu. Cit. podle : MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 259.

soudních sporech v polovině dvacátých let minulého století navrácením sakrálních objektů a staveb zpět katolické církvi.¹³⁴

*„Četnost bojů o kostely byla vládou vnímána jako politický problém, a tak se dospělo k systémovému řešení. Poté, co se zákon o společném užívání kostelů ukázal jako neprůchodný, začala vláda poskytovat Církvi československé subvence na stavbu nových sborů.“*¹³⁵ Státní finanční podpora pokryla jen část nákladů, další potřebné finanční prostředky byly získávány z darů a beneficí.¹³⁶

Náboženská obec Církve československé v Radvanicích

Její vznik a rozvoj je neodmyslitelně spjat se jménem jejího zakladatele, kněze a později biskupa čsl. církve Ferdinanda Stibora. Bez jeho silné osobní angažovanosti by se v Radvanicích obec Církve československé nikdy nekonstitovala. Stal se *„představitelem reformních snah na Ostravsku a Těšínsko-Frydecku.“*¹³⁷

Církev československá na Těšínsku

Duchovenstvo na Těšínsku nemělo svou vlastní Jednotu katolického duchovenstva a přináleželo k Jednotě olomoucké. Patřili do ní až na malé výjimky všichni kněží z Těšínska.

¹³⁴ Srov. JUŘICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církvi rozličných*. Ostrava : Repronis, 2006, str. 37.

¹³⁵ CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ. *90 let Církve československé husitské*. Praha : CČSH, 2010. str. 41.

¹³⁶ Srov. tamtéž, 41.

¹³⁷ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik*, Karen Součková, inv. č. 394., str. 9.

Ve slezské diecézi se pokoušeli pokrokově smýšlející kněží ustavit svou pobočku, ale po dvou setkáních se rozešli s nepořízenou, neboť se nenašel nikdo, kdo by byl ochoten nést tíhu předsednictví před nadřizenými církevními úřady.¹³⁸ Slezsko se své odnože dočkalo až na třetí schůzi Jednoty, kde byl zároveň zvolen předsedou Stibor. Po celorepublikovém zákazu její činnosti z ní vystoupili až na Františka Bražinu (katechetu v Michálkovicích), Stibora a Rudolfa Kuchaře (kaplana ve Slezské Ostravě) všichni ostatní členové.¹³⁹

Když na jaře 1919 vzniklo Ohnisko, vstupuje do něj i Stibor a nechybí ani v užší organizaci Klubu reformních kněží, která byla ustavena 15. září 1919. Heslo Klubu „via facti“ se snažil Stibor naplnit spolu s ostatními členy odsloužením české mše na svátek sv. Václava 28. září 1919.¹⁴⁰

Duchovní Církev československé Ferdinand Stibor

Narodil se 25. září 1869 v Řepištích. Z obecné školy nastupuje na německé gymnázium v Těšíně. Po jeho ukončení maturitní zkouškou zamířil v říjnu roku 1890 do olomouckého semináře. Odsud zhruba po roce po neshodě s jedním z učitelů odchází do Vídně, kde absolvuje teologickou fakultu.¹⁴¹

5. července 1894 je v Olomouci vysvěcen na kněze a svou primiční mši odsloužil ve Vratimově. Jeho prvním kaplanským místem byla Dolní Lipová u Frývaldova, působil zde do 15. července 1896. Poté se přemístil na kaplanské pozici do Skalice u Frýdku. Určitou dobu zde byl i místním administrátorem. Svou náboženskou a buditelskou činnost začal plně rozvíjet na svém dalším umístění v Dobré. Spoluzaložil zde sdružení *Matice osvěty lidové* a snažil se o vybudování národního uvědomění místních občanů. Nahradil např. místní

¹³⁸ Srov. Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko, roč. 48., č. 3, str. 20., př. č. 2839U

¹³⁹ Srov. Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik*, Karen Součková, inv. č. 394., str. 10.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž, str. 13.

¹⁴¹ Srov. Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 35.

německý nápis na škole za český a za to si vysloužil žalobu u vratislavského kardinála Koppa. Byl sice uznán nevinným, ale přeložení jej neminulo.¹⁴²

Dalším působištěm se pro něj stala Jistebná u Těšína. Zde ovšem dlouho nepobyl a od 1. září 1899 byl umístěn do Bílska. Tam založil organizaci křesťanských socialistů. Zanedlouho se ocitá jako správce farnosti za nemocného kněze ve Skočově a odsud se již dostává 1. 8. 1901 do Slezské Ostravy. V roce 1903 se zde stává katechetou na nově postavené dívčí měšťanské škole. Byla mu zároveň svěřena duchovní správa v Radvanicích a obecním radvanickým výborem byl zvolen prvním farářem.¹⁴³

Na svou novou pozici nastoupil 1. července 1908. Matriku i veškerou úřední korespondenci vedl zásadně v češtině. 4. 6. 1901 se mu narodil první syn Ferdinand, kterého na faře i vychovával. Generální vikariát jej proto žádal, aby dítě bylo umístěno jinam, Stibor s tím však nesouhlasil a vikářova tajemníka při jeho vizitaci Radvanic vyhodil.¹⁴⁴

Řada lidí ve farní obci se řídila jeho názory i ve věcech světských, a když vyzýval k neupisování válečných půjček, byl i v tom houfně následován. Stal se pro mnoho lidí určitým názorovým vůdcem. Za dobu jeho poněkud neortodoxní kněžské činnosti v Radvanicích se mu kromě dalšího rozšíření svého potomstva podařilo obdržet 5 žalob u kardinála a 5 žalob za protizákonné počínání.¹⁴⁵

Velmi osobitým způsobem se o působení Stibora v Radvanicích vyslovuje kronikář farního úřadu Michálkovice: *„Psáti o bývalém katechetu polskoostravském Ferdinandu Stiborovi je věcí nechutnou, ale nebudu moci se tomu vyhnout, protože jeho dopad a jeho fanatický odboj proti Římu vysvětlí aspoň z části jeho charakter osobní, jeho povahu, zkrátka jeho osobnost, která se projevuje řečí, jednáním, chováním a celým životem. Nemá to býti pomluvou jeho osoby, ale má to posloužiti k osvětlení jeho odpadu od církve a jeho*

¹⁴² Srov. tamtéž, str. 36-37.

¹⁴³ Srov. tamtéž, str. 38-39.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, str. 40.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, str. 40.

utonutí v církvi československé.“¹⁴⁶ Barvitě vyprávění dále pokračuje popisem řady situací z doby působení kněze Stibora a nijak se netají hloubkou odporu k jeho osobě.

Sám zašel v osobní rovině ještě dále, když se rozhodl pro porušení celibátního závazku, a v den svých 50. narozenin 25. září 1919 se oženil se svou bývalou hospodyní.¹⁴⁷ „*Abych sám nezakolísal, spálil jsem poslední most za sebou, jenž mne s církví římskou ještě vázal...*“¹⁴⁸

Generální vikariát v Těšíně zaslal tři dny po sňatku Stiborovi přípis, ve kterém mu oznamuje jeho vyobcování z církve a zbavení místa faráře. Radvanice byly poté přiděleny pod administraci michálkovického faráře Tagliaferra.¹⁴⁹

Do měsíce od svatby mu přišla i papežská exkomunikace, ovšem ani tento krok faráře Stibora nepřiměl opustit svou pozici, a tak se vikariát obrací na zemskou vládu v Opavě se žádostí, aby byl Ferdinand Stibor z radvanické farnosti vystěhován četnictvem. Tento apel nemohl býti vyslyšen, „*neboť Stibor ženitbou světské právo neporušil.*“¹⁵⁰

Za Stibora se postavila správní komise Radvanic s jasným stanoviskem o nutnosti odvolání církevních trestů vůči jeho osobě, jinak, že přistoupí jakožto patron radvanického kostela k úpravě církevních poměrů, což by prospěch římskokatolické církvi nepřineslo.¹⁵¹ Katolická strana se snažila jeho činnost zastavit oznámením mezi radvanickými občany, že křty a mše jím odloužené, jsou neplatné. Ani to však nepřineslo kýžený úspěch. Efekt byl spíše opačný a Radvanice se staly vyhledávaným místem kněžských sňatků.

¹⁴⁶ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 32.

¹⁴⁷ Tento jeho počín vyvolal doslova bouři protichůdných emocí. Správní komisař Radvanic dr. Král jeho sňatek schválil a postavil se za F. Stibora proti církevním úřadům. Srov. JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod radvanice a Bartovice, 2005, str. 28.

¹⁴⁸ Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko, roč. 48., č. 3, str. 20., př. č. 2839U

¹⁴⁹ Srov. Archiv města ostravy, Sbírka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik*, Karen Součková, inv. č. 394., str. 14.

¹⁵⁰ Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko, roč. 48., č. 3, str. 21., př. č. 2839U

¹⁵¹ Srov. Archiv města Ostravy, Archiv obce Radvanice, inv. č. 217, kart. č. 47.

O vánocích 1919 sloužil Stibor bohoslužby v českém jazyce a poté u této své praxe již zůstal.¹⁵²

Když se konala v Praze ustavující schůze Církve československé 8. ledna 1920, Ferdinand Stibor byl jedním z účastníků.

Do průběhu bouřlivé diskuze sjezdu se zapojil svým projevem na podporu zastánců vzniku nové národní církve. „Povím krátce, jak se se mnou zacházelo, když jsem provedl reformu. Na Sv. Hostýně jsou jezuité. A tu jeden řekl ve zpovědi: *„Je v Radvanicích ještě ten farář Stibor? Proč pak jste ho už nevyhnali? Vezměte na něj klacky.“* [...] Říkalo se o mě, že mám tři děti; zatím mám jen jednoho synka a nezapíral jsem to; chodil jsem s ním veřejně a nikdo mi to neměl za zlé. A bylo to v pořádku, ale když jsem se oženil, bylo zle. Můj pan bratr v sousedství má tři hospodyně, a nedostal se do konfliktu. [...] Potom sbírali podpisy proti mně a sehnali jich – 12! A mám 7000 osadníků, socialistů. Reformistů bylo mnoho, ale počínali si více akademicky. [...] Ted' jsem sám sobě vším: papežem, biskupem, farářem, mohu si dělati, co chci; ale jsem neposlušným dítětem římského papeže.“¹⁵³

Památného 8. ledna 1920 „podepsal Ferdinand Stibor proklamaci církve československé za Slezsko i Moravu, poněvadž Matěj Pavlík, pozdější biskup Gorazd-Pavlík, hlasoval na této schůzi proti založení samostatné národní církve.“¹⁵⁴ O sedm dní později byl vydán „dekret o exkomunikaci všech reformních duchovních a příslušníků nové církve.“¹⁵⁵

Ve stejný den, tj. 15. ledna 1920 vzniká v Radvanicích první náboženská obec Církve československé.¹⁵⁶

Stibor tuto novou skutečnost svým farníkům oznámil z kazatelny a svolal schůzi správní komise farnosti k potvrzení nového status quo. Na schůzi

¹⁵² Srov. Archiv města ostravy, Sbírka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik*, Karen Součková, inv. č. 394., str. 15-16.

¹⁵³ MAREK, P. *České schisma*. Rosice u Brna : Gloria, 2000. str. 293.

¹⁵⁴ Archiv města Ostravy, Sbírka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 44.

¹⁵⁵ Archiv města Ostravy, Sbírka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 44.

¹⁵⁶ Srov. JUŘICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava : Repronis, 2006, str. 37.

se projednalo i zabrání římsko-katolického kostela spolu s farní budovou k užívání CČS.¹⁵⁷ „Následující den 16. ledna 1920 předal správní komisař Radvanic Dr. Ota Král římskokatolický kostel i s farou československé církvi s podmínkou, že jej budou moci užívat i ti občané, kteří zůstali římskými katolíky.“¹⁵⁸

Týdeník nár. církve československé Palcát se svou typickou útočnou rétorikou vyjadřuje k bouřlivé situaci v Radvanicích i s odstupem dvou let v článku nazvaném Praktiky radvanských klerikálů: „Když se radvanická farnost i se svým farářem v lednu r. 1920 prohlásila za československou, podniknut Římem proti Radvanicím strašlivý útok. Farář Stibor prohlášen ze všech kazatelen za arcikacíře a lid přímo vybízen, aby ho vyhnal.“¹⁵⁹ Z Radvanic se F. Stibor snažil přenést reformní vlnu i do ostatních farností. Úspěch zaznamenal v sousedních Michálkovicích, kde se 2. knězem CČS ve Slezsku stal 29. března 1920 bývalý vratimovský kaplan Jan Fajkoš.

Pod radvanickou farností československé církve tehdy spadalo rozsáhlé území od Bohumína přes celé Opavsko až po Lysou horu. Podle výsledků sčítání lidu z roku 1921 se ve Slezsku (opavském i těšínském) přihlásilo k CČS 24.069 věřících.¹⁶⁰

Spor o radvanický kostel

Protože „Církev československá se od samého počátku považovala za pokračovatelku a dědičku církve římskokatolické,“¹⁶¹ nárokovala si katolické

¹⁵⁷ Srov. Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 45.

¹⁵⁸ Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko, roč. 48., č. 3, str. 21., př. č. 2839U

¹⁵⁹ Archiv města Ostravy, Palcát, roč. I., č. 12, str. 2., př. č. 15630

¹⁶⁰ Srov. Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 45.

¹⁶¹ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik*, Karen Součková, inv. č. 394., str. 42.

kostely. Z tohoto důvodu považovala za samozřejmý nárok na jejich užívání. Spatřovala totiž v celém církevním majetku majetek národa a počet římskokatolických kostelů se jí zdál nepoměrný k počtu věřících katolíků. Proto přišla s požadavkem, aby směla ty kostely, kde je rozsáhlá obec věřících církve československé, spoluužívat. Pokud by v jednom místě bylo více římskokatolických kostelů, činila by si nárok na spoluúčast i spravování.¹⁶²

Politickým pozadím těchto nároků byla snaha o odluku církve a státu. Církev československá ji považovala za zcela samozřejmou a jistou záležitost, čemuž jí nahrával hlavně kritický postoj řady vysokých představitelů Československa, především již dříve zmíněného prezidenta T. G. Masaryka.¹⁶³

Často užívanou argumentací československé církve bylo odkazování na dobu husitskou, kdy řada kostelů přešla do rukou utrakvistů, a zůstala v jejich držení až do doby pobělohorské.¹⁶⁴ V kostelní otázce se tedy rozhodla jít cestou činu (via facti) a kostely včetně farního zázemí začít jednoduše obsazovat.¹⁶⁵

V Radvanicích byla situace kolem kostela a fary více vyhraněnější a ostřejší než jinde. Svou roli zde sehrála samozřejmě i osoba Ferdinanda Stibora. Stibor jako dlouholetý kněz se z fary po změně vyznání odmítl vystěhovat a Radvanice opustit.¹⁶⁶ „*Formálně převedl všechny farníky do nové církve a traduje se, že se tomuto převodu vzepřelo pouze 10 rodin.*“¹⁶⁷ V roce 1921 se podle statistiky hlásilo v Radvanicích k Církvi československé 4516 obyvatel, k církvi římskokatolické 1455 a k evangelíkům 434 obyvatel.¹⁶⁸

Po zabrání radvanického kostela na začátku roku 1920 podal generální vikariát na faráře Stibora žalobu pro zcizení majetku k Zemské vládě v Opavě.

¹⁶² Srov. tamtéž, str.42.

¹⁶³ Srov. tamtéž, str.42.

¹⁶⁴ Více o tom pojednává článek *O kostely* in Archiv města Ostravy, Palcát, roč. I., č. 29, str. 2., př. č. 15630 či stejné téma rozebíráno v článku se shodným názvem *O kostely* in Archiv města Ostravy, Palcát, roč. I., č. 30, str. 2.

¹⁶⁵ Srov. Archiv města Ostravy, Sbírka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik*, Karen Součková, inv. č. 394., str. 43.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, 43-44.

¹⁶⁷ JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod radvanice a Bartovice, 2005, str. 72.

¹⁶⁸ Srov. *Stručné dějiny farnosti*. [online], poslední aktualizace 13. dubna 2014 06:25 [cit. 13. 4. 2014], Římskokatolická farnost Ostrava Radvanice. Dostupné z www.farnostradvanice.cz/historie-farnosti

Ta tam ležela nevyřízena až do roku 1922, „*kdy hejtmanstvím frýdeckým byla náboženská obec vyrozuměna, aby kostel i s farou vrátila církvi římské.*“¹⁶⁹

Proti tomu se obec Církve československé odvolala na ministerstvo školství a národní osvěty, které ale 23. 1. 1923 nařídilo vyklizení kostela i fary do týdne pod hrozbou exekuce. Stibor odjel do Prahy orodovat za oddálení exekučního vydání po dobu než rozhodne správní soud. Tato stížnost podaná u Nejvyššího správního soudu v Praze ale CČS nijak nepomohla. „*Kostel však nebyl vydán ani po tom, neboť senátoru A.Kloudovi se podařila zdržovací taktika, když u Ministerstva vnitra zprostředkoval, aby bylo zemské vládě opavské nařízeno úředně vyšetřit, zda lze odevzdání kostela hladce provést.*“¹⁷⁰ Náboženská obec čsl. církve se snažila všemožnými průtahy celou záležitost prodlužovat.¹⁷¹

Jelikož nic nenasvědčovalo možné dohodě o spoluužívání kostela a jeho zpětné vydání římskokatolické církvi vypadalo pro čsl. církevní obec nezvratně, požádala 10. června 1923 správní komisi o darování vhodného stavebního pozemku. Radvanická obec jim umožnila výběr vhodné parcely a již v květnu 1924 zde byla zkolaudována fara církve československé. Stavba sboru čsl. církve se přidružila později. 21. května 1924 opouští Stibor římskokatolickou faru a vrací ji k užívání katolické církvi.¹⁷²

Na stavbu svého sboru obdržela čsl. náboženská obec příslib státní subvence ve výši 200 000 Kč. „*12. 9. 1924 byl slavnostně položen stavební kámen k Husovu sboru a 13. září 1925 byl sbor slavnostně otevřen.*“¹⁷³ Vypracování projektu a následná realizace byla svěřena architektu a staviteli z Radvanic Josefu Vysloužilovi.¹⁷⁴ „*Zvony sem byly přeneseny*

¹⁶⁹ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 50.

¹⁷⁰ Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko, roč. 48., č. 3, str. 21., př. č. 2839U

¹⁷¹ Srov. Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 51.

¹⁷² Srov. tamtéž, str. 53.

¹⁷³ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 53.

¹⁷⁴ Srov. JUŘICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava : Repronis, 2006, str. 37.

z římskokatolického kostela, neboť jej v únoru 1920 od Vítkovických železáren zakoupila ze svých prostředků čsl. církev.¹⁷⁵

Spor o užívání kostela trval téměř 5 let. Z dobových zápisů je možno vyčíst, že „farář p. Stibor [...] odevzdal kostel a faru nynějšímu katol. p. faráři Josefu Pavláskovi teprve 31. 7. 1925. Jeho rekongregace proběhla 31. července 1925 za účasti arcibiskupského komisaře, preláta Stanislava Weissmanna, děkana z Karviné.¹⁷⁶ Vše bylo třeba opravovat na kostele i faře a většinu kostelního inventáře nově dokoupiti. Tím vzrostlo nesmírně vydání pro zbylé katolíky, tak že kostelní přírážka byla zvyšována a na př. v roce 1931 obnášela pro živnostníky 385 %, což je pro katolické poplatníky náramně tíživé, neboť několika občanům byla přírážka předepsána do několika set, ba tisíců Kč.“¹⁷⁷

Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie v Radvanicích

Na sklonku 19. století v Radvanicích kostel nebyl. Původně zde měla být zřízena pouze kaple, ale v roce 1903 začali zastupitelé obce vážně uvažovat o stavbě kostela.¹⁷⁸ Bylo k ní přistoupeno vzhledem ke zvyšujícímu se počtu obyvatel. V roce 1900 jich měly Radvanice 4880, z toho přes 90% bylo věřících katolíků, kteří spadali do obvodu polskostravské farnosti.¹⁷⁹

Po jejich vyfaření¹⁸⁰ a vzniku samostatné radvanické římskokatolické farnosti¹⁸¹ bylo třeba najít pro kostel odpovídající stavební místo, což splnil

¹⁷⁵ Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko, roč. 48., č. 3, str. 22., př. č. 2839U

¹⁷⁶ Srov. *Stručné dějiny farnosti*. [online], poslední aktualizace 13. dubna 2014 06:25 [cit. 13. 4. 2014], Římskokatolická farnost Ostrava Radvanice. Dostupné z [www: http://www.farnostradvanice.cz/historie-farnosti](http://www.farnostradvanice.cz/historie-farnosti)

¹⁷⁷ *Archiv města Ostravy*, Archiv obce Radvanice, Položení zákl. kamene a svěcení farního kostela a ustavení faráře, kart. 45, i. č. 214.

¹⁷⁸ Srov. JURICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církvi rozličných*. Ostrava : Repronis, 2006, str. 19.

¹⁷⁹ Srov. JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod Radvanice a Bartovice, 2005, str. 70.

¹⁸⁰ Kompletní úpis obce radvanické týkající se vyfaření je k nalezení ve vědecké knihovně při Archivu města Ostravy, inv.č. 763, signatura NO 17/26.

pozemek na návrší p. Karolíny Golatové.¹⁸² „21. května 1905 za starostování Fr. Pastrňáka byl položen základní kámen k římsko-katolickému kostelu.“¹⁸³

Stavba byla finančně velmi náročná, a proto bylo osloveno mnoho příznivců a vlivných osob či institucí o příspěvek. „*Předpokládané náklady byly značné (přes 180 000 K včetně vnitřního vybavení a farní budovy).*“¹⁸⁴

Mezi přispěvateli byli vratislavský biskup Jiří Kopp s částkou 10 000 K, zemská vláda v Opavě 8000 K, polskoostravský kněz Bita 2000 K a další.¹⁸⁵ „*Rovněž radvaničtí židé vyjádřili svou příslušnost k obci peněžním darem na kostel. Na kostel rovněž přispěl i jeho 1. farář Ferdinand Stibor /1.000K/.*“¹⁸⁶

Trojlodní chrám byl postaven za necelé tři roky a 14. června 1907 se konala slavnostní konsekrace za účasti světitele byl Jiřího kardinála Koppa.¹⁸⁷ Chrám dle návrhu Bohumila Židlického je vybudován v eklektickém slohu tzv. slovanské renesance.¹⁸⁸

V březnu 1908 se konala volba duchovního pastýře nového radvanického chrámu. Účastnili se jí tři kněží – Leopold Postavka, Jan Petřík a Stibor.¹⁸⁹ 1. července 1908 byl Stibor ustanoven prvním knězem, „*takže od tohoto dne začíná v Radvanicích samostatná duchovní správa.*“¹⁹⁰

¹⁸¹ „Samostatná farnost se odděluje od Polské, nyní Slezské Ostravy již v roce 1906, tedy ještě před dokončením kostela.“ <http://www.farnostradvanice.cz/historie-farnosti>

¹⁸² Srov. JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod Radvanice a Bartovice, 2005, str. 70.

¹⁸³ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 23.

¹⁸⁴ JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod Radvanice a Bartovice, 2005, str. 70.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž, str. 70.

¹⁸⁶ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 23.

¹⁸⁷ Srov. JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod Radvanice a Bartovice, 2005, str. 71.

¹⁸⁸ Srov. JUŘICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava : Repronis, 2006, str. 19.

¹⁸⁹ Srov. JOKLOVÁ D., SEMECKÝ J. A kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*, Ostrava : Městský obvod Radvanice a Bartovice, 2005, str. 71.

¹⁹⁰ Archiv města Ostravy, Sběrka pamětí a hist. vlastivědných rukopisů, *Dějiny náb. obce církve čs. v obci Radvanicích v l. 1920-38*, Vítězslav Žinčík, inv. č. 427., str. 23.

Náboženská obec Církve československé v Michálkovicích

Podobně jako v sousedních Radvanicích i Michálkovice se staly místem reformních snah nově vzniklé církve.

Zřízení římsko-katolické farnosti v Michálkovicích

„Michálkovice příslušely před zřízením samostatné duchovní správy k farnímu úřadu v Polské Ostravě, k níž náležely jako osada i politicky do r.1866, kdy se Michálkovice osamostatnily. O zřízení samostatné duchovní správy v Michálkovicích se začalo jednat roku 1900.“¹⁹¹ 22.října 1903 bylo výnosem c.k. ministerstva kultu a vyučování povoleno vyfaření z dosavadní farnosti Polská Ostrava a ustavení samostatné farnosti na území obce Michálkovice. Stavba kostela Nanebevzetí Panny Marie byla zahájena 24.května 1901.¹⁹² Dokončení chrámu postaveném v novorománském slohu skončilo roku 1902 a slavnostní vysvěcení se konalo 7. ledna 1907.¹⁹³ „Ku majetku církevnímu patří ještě kaple poblíž kostela, vystavená již roku 1866 zbožnými občany michálkovickými.“¹⁹⁴

„Úsilí obce o český ráz farnosti bylo nakonec korunováno zdarem. Prvním farářem jmenován byl biskupem kněz Jan Tagliaferro, rodák frýdecký.“¹⁹⁵

¹⁹¹ Archiv města Ostravy, Farní úřady římsko-katolické církve na území města Ostravy, sdužený inventář 1609-1960 č. 17, str. 93.

¹⁹² Srov. Archiv města Ostravy, Farní úřady římsko-katolické církve na území města Ostravy, sdužený inventář 1609-1960 č. 17, str. 93.

¹⁹³ Srov. JUŘICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava : Repronis, 2006, str. 19-21.

¹⁹⁴ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 50

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 50.

Vznik a ustavení církve československé v Michálkovicích

Pozadí zrodu církve čsl. v Michálkovicích utvářel diplomatický boj s Polskem o Těšínsko. Na obou stranách byl činěn nárok na celé Těšínsko, bylo prohlášeno „*územím sporným a obsazeno dohodovým vojskem italským a francouzským.*“¹⁹⁶ Rovněž zde byla dosazena mezinárodní komise francouzsko-anglicko-italsko-japonská s předsedou francouzským hrabětem Manewillem. Komise sídlila v Těšíně a spravovala celé sporné území Těšínska. Pozice Poláků se jevila velmi příznivě a bylo třeba proto ze strany české diplomacie značné ostražitosti a neústupnosti. Vše měl rozhodnout plebiscit, na jehož podkladě bylo Těšínsko v červenci 1920 definitivně rozděleno.¹⁹⁷ Dobový popis obecní atmosféry nastiňuje Pamětní kniha církve československé: „*V Michálkovicích staly se poměry po vyhlášení plebiscitu napjatými. Poláci ve své troufalosti žádali Slezsko až po Ostravici. Následkem toho vzrostla odvaha polských přistěhovalců v Michálkovicích, začali tajně kouti pikle proti českému obyvatelstvu v obci.*“¹⁹⁸

V době národnostního plebiscitního boje se začíná v Michálkovicích jasně formovat protikatolický kurz a vypovídání stovek Poláků z obce má za cíl oslabení místní římskokatolické církve. Řada obecních úředníků v čele se starostou Zelníčkem značně usilovala o hromadné přestupy k církvi čsl. „*Poláci mají na vybranou : buď vystoupíte z církve řím.katolické a k československé přistoupíte, pak už nejste v našich očích Polákem nebezpečným a štváčem, ale bratrem v duchu husitském, dostanete domovskou příslušnost v Michálkovicích a můžete v obci zůstat.*“¹⁹⁹ „Doba vypovídání Poláků byla pro vzrůst a rozvoj, vlastně pro první nábor do církve československé, nejvhodnější a rozhodující. A proto nesměla býti ani chvíle

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 23.

¹⁹⁷ Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 356-358.

¹⁹⁸ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 6.

¹⁹⁹ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 360.

propasena.“²⁰⁰ Osobní zájem na zrodu církve československé v Michálkovicích měli především exkomunikovaný katecheta František Bražina, Ferdinand Stibor, učitelé Julius Ptáček a Emanuel Sakmar a z řad báňských úředníků pánové Volný a Chvila.²⁰¹

V michálkovické farnosti v té době působil římskokatolický kněz Jan Tagliaferro, který „*stál jako Sisyfův balvan v cestě k rozmachu církvi československé, která v Michálkovicích zakotvit hluboce nemohla, dokud zde působil.*“²⁰² Aktivně vystupoval proti Stiborovi v Radvanicích, kde po jeho vyloučení z římskokatolické církve převzal duchovní správu. Tagliaferro se za nedlouho stal obětí spiknutí, které mělo za cíl jeho odstranění z Michálkovic. Bylo proti němu vzneseno obvinění, že na faře přechovával polské agitační letáky a že v otázce plebiscitu se stavěl na polskou stranu. Kdo za rozšiřováním těchto obvinění stál je možno se dohadovat. Církev československá situaci ve svém Památníku líčí takto: „*Hněv lidu stihl také michálkovického faráře Jana Tagliaferru, rodáka z Frýdku, který se sice za Čecha vydával, ale v poslední době zcela otevřeně dával na jevo svou přichylnost k Polákům.*“²⁰³ „*Tento do plebiscitu byl smýšlení českého, ale v plebiscitu začal okatě dávat Polákům na jevo svou přízeň, ba vyslovil se přímo, že Slezsko těšínské bylo polské a zase polským bude. Toto zřejmé stranění Polákům rozčilovalo místní české obyvatelstvo tak, že donutilo faráře Tagliaferru k odchodu z farnosti. Ve farní budově nalezeno bylo množství polských letáků.*“²⁰⁴ Celá situace vyústila v březnu roku 1920 v jeho vyhnání z fary i michálkovické obce. Uchýlil se přechodně do Frýdlantu a stále věřil, že se do své farnosti opět vrátí. 27. prosince 1922 však náhle zemřel. Polské letáky zřejmě přechovával jen k dokumentaci michálkovické situace před civilními úřady.

Vyhrocenou situaci kolem vyhnání kněze Tagliaferra a zabavení fary barvitě popisuje báňský úředník František Hrabovský: „*V úterý dne 9.března*

²⁰⁰ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 361.

²⁰¹ Srov. Tamtéž, str. 361.

²⁰² Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 361.

²⁰³ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 51.

²⁰⁴ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 6.

1920 vypověděli jej z fary dva členové správní komise (Josef Mikliš a Josef Galičák) bez dorozumění správní komise pod záminkou neodůvodněnou, že drží s Poláky, což ale pravdou nebylo, neboť jako český spisovatel a český rodák jistě toho nedělal a že jednal s těmi, kteří chodili do kostela, se všemi stejně vlídně, to se těm, kteří byli proti němu, nehodilo.²⁰⁵ Následující den situace dále gradovala: „Ve středu dne 10.března 1920 zástup klacky ozbrojený, vedený Emilem Gvuzdém, jenž jest bez vyznání, nutili sprostým způsobem a výhružkami p. faráře, aby faru ihned opustil, takže tento odejel, uvědomiv o tom úřady představené.“²⁰⁶

Stibor využil odstranění Tagliaferra a svolal na 17. března 1920 do Michálkovic veřejnou schůzi lidu, na které začal vytvářet budoucí základnu věřících, aby bylo možno i zde formovat československou církev. „Přítomným vysvětlil ideu církve československé a lid s nadšením, houfně přistupoval do nové církve, poněvadž v ní viděl posílení svých národních snah a tužeb a chtěje míti ve farnosti kněze cítěním českého, českému lidu vroucně oddaného.“²⁰⁷ Na schůzi byl ustaven církevní výbor, který provedl potřebné kroky k jejímu založení. Stibor vehementně prosazoval, aby se prvním knězem církve čsl. v Michálkovicích stal jeho kamarád, rovněž exkomunikovaný římskokatolický kněz, Jan Fajkoš.

„2.dubna r. 1920 konána schůze správní komise. Jeden bod jednání byl: zabránění kostela a fary. [...] aby totiž obecní zastupitelstvo zabralo zdejší řím. katol. kostel i s farou a příslušenstvím pro náboženské účely církve československé. K tomu podán návrh členem spr. komise Kudělkou, aby obě církve v obci klidně se snášely a aby dovoleno bylo řím. kat. faráři Tagliaferrovi do zdejší obce se vrátiti. Návrh tento padl 3 proti 9 hlasům. Následkem toho správní komise v čele s vládním komisařem Frt. Zelníčkem a

²⁰⁵ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 371.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 371.

²⁰⁷ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 52.

na žádost shromážděného lidu zabrala kostel i faru pro nábož. účely církve československé.²⁰⁸

Na Zelený čtvrtek „od závodu „Michael“ dva dozorci (Volný právě nemocen a Benda proto ten den nefaral, ale v důlní knize psal, jako by byl na směně) autem jeho nábytek přivezli, přišli nějací členové bytové komise, bez oprávnění, vynesli ze dvou pokojů farářův nábytek (P.Tagliaferra p.k.) a vnesli nábytek faráře vetřelce.“²⁰⁹

Hrabovský spolu se členy výboru lidové jednoty neúspěšně intervenovali proti zabrání fary u okresního hejtmána ve Frýdku.

K faktickému zabrání kostela s farou došlo 3.dubna 1920 na Bílou Sobotu. „Tímto skutkem splnila správní komise přání většiny obyvatelstva, které jen v národní církvi vidělo oporu republiky, ale nikoli v mezinárodní církvi římské. Nikdo však nebránil, aby i římsko-katoličtí občané neměli svých bohoslužeb. Nabízen jim kostel a farní budova ku spoluužívání, což oni však odmítli a konávali až do opětného získání chrámu své bohoslužby v kapli.“²¹⁰

Duchovní správa byla oficiálně svěřena Janu Fajkošovi, bývalému kaplanu v Ratimově. „Oblast čsl. duchovní správy v Michálkovicích je značně rozsáhlá, neboť obsahuje kromě vlastní obce michálkovické také přifařené obce okolní Heřmanice a Petřvald.“²¹¹

Průběh Vigílie Sobotní Noci je popsán Alžbětou Janečkovou v Pamětní knize farnosti michálkovické: „Bylo 3.dubna. Mělo být Vzkříšení na Bílou Sobotu. Do sakristie vnikl odpadlý kněz Fajkoš s několika výrostky. Znemožnil tam přítomnému kaplanu katol. Frant. Kaniokovi vykonati průvod. Fajkoš vzal monstranci (prý P. Kaniokovi z rukou) a oblečen v černé roucho s kalichem rudým na prsou, kráčel kostelem, stále se ohlížeje a celý rudý ve tváři, ven. (Měl asi strach jestli ho někdo nechce napadnout, p.k.) Když lid vyšel ven z chrámu, uvědomil si, co se bylo stalo, rozdělil se: jedni šli v průvodu za knězem husitským, jiní se průvodu toho vůbec nesúčastnili a tvořili hloučky

²⁰⁸ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 7.

²⁰⁹ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 374.

²¹⁰ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 52.

²¹¹ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 8.

*před kostelem. Co k tomu říci? Místní katolíci i se svými vůdci udělali velikou chybu, že se spokojovali protesty [...] Proto bylo všechno ostatní marné !!*²¹²

Napjatá situace dále eskalovala dle popisu očitého svědka Hrabovského: „V pondělí velikonoční dne 5.dubna 1920 sloužil náš pan Pater Kaňok u bočního oltáře v kostele mši svatou, po které oznámil, že z rozkazu generálního vikariátu, jelikož jest kostel znesvěcen, se víc katolické bohoslužby odbývati nebudou a tu lidé trochu se zarazivše, proč to a jak to, a poznavše stav věci, když jim to někteří vysvětlili, počali protestovati u kostela proti sprostému, násilnému a nezákonnému zabrání kostela, ale hned se tu našla hlava obce „Zelníček“ bezvěrec, ovšem protože protestovali katolíci, ale když žádal o ochranu pan farář Tagliaferro, to nemohl prý (Zelníček) nic dělat, a jako by jej kdož ví, co hnalo, spěchal pro četníky, kteří skutečně se též hned přihnali a mocí zákona zakročovali.“²¹³

V následujících dnech usilovala církev československá neúspěšně o zabrání inventáře kostela. Tagliaferro se do Michálkovic vrátil 21. dubna 1920 z rozhodnutí generálního vikariátu k znovupřevzetí farní správy, ale ještě téhož dne musel michálkovickou obec opět opustit po nátlaku a výhrůžkách ze strany nové církve. Opavský poslanec Jan Rýpar se snažil intervenovat ve prospěch Tagliaferra u prefekta mezinárodní komise Michálka a na ministerstvu zahraničních věcí u ministra Beneše. Zasazoval se o nápravu poměrů v obci a ukončení nastalé vyhrocené situace.

U okresního soudu ve Slezské Ostravě byla projednána dne 6. května 1920 žaloba o navrácení kostela římskokatolické církvi s jednoznačným výsledkem o povinnosti jeho zpětného vydání. Na základě toho vydal generální vikariát přípis, v němž byla stanovena exekuční povinnost vůči knězi čsl. církve Fajkošovi k průběhu vracení chrámu. Fajkoš ale odmítl kostel vydat. Prozatímní duchovní správou po Janu Tagliaferrovi byl pověřen římskokatolický kaplan František Kaniok, který byl po incidentu na faře

²¹² Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 376.

²²⁵ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 378.

s několika příslušníky církve československé donucen k podpisu prohlášení, že Michálkovice opustí.²¹⁴

1.července.1920 byl ustanoven novým správcem michálkovické fary Jindřich Liška, katecheta z Frýdku. Ani jeho působení zde nemělo dlouhého trvání a jeho příjezd do Michálkovic 8. července 1920 se neobešel bez střetu se zástupci církve československé. Sepsal o těchto událostech protokol, z něž uvádím výňatek dokumentující jeho přijetí zástupci nové církve po ubytování na faře: „Mezi tím zběhl se větší dav lidí 200-300 před farou a když jsem se ubíral k panu Ožanovi, který má klíče od kaple, abych mu oznámil, že chci příštího dne t.j. 9 t.m. v pátek, sloužiti mši svatou, byl jsem celým shromážděným davem doprovázen a se všech stran sypaly se na mne výkřiky a dodával, že dříve se nerozejdou, dokud Michálkovice neopustím. Chtěje zástup poněkud uklidnit, vyšel sem na dvůr mezi ně a žádal je slušně, aby se rozešli, že jsem proto zde, abych sloužil jen římským katolíkům, kteří přece na svou bohoslužbu ve svobodné republice mají také právo. Na to mi odpověděli, že žádné římské církve v republice neuznávají a mne rozhodně zde nestrpí.“²¹⁵

Římsko-katolická duchovní správa byla v Michálkovicích obnovena až v roce 1924, duchovní správce musel do té doby do obce docházet ze Slezské Ostravy.²¹⁶

Boj o kostel a jeho vrácení

V létě roku 1923 změnil své působení první farář církve československé Jan Fajkoš a odešel z Michálkovic do Slezské Ostravy. V té době byla náboženská obec nové církve uznána s podmínkou, že bude navrácen kostel i fara s matrikami. Fajkoš zřejmě nechtěl být osobně přítomen navrácení toho,

²¹⁴ Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 384-387.

²¹⁵ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl, inv. č. 1, str. 390.

²¹⁶ Srov. Archiv města Ostravy, Farní úřady římsko-katolické církve na území města Ostravy, sdružený inventář 1609-1960 č. 17, str. 98.

co sám v roce 1920 zabíral a navíc jako nový kněz římskokatolické církve měl do Michálkovic přijít František Karas, jeho konseminarista z Vidnavy.²¹⁷ Jana Fajkoše vystřídal Václav Zeman, „*dříve duch. správce v Červeném Kostelci v Čechách.*“²¹⁸

Na Františka Karase, který byl do Michálkovic investován 4. ledna 1924, čekal nelehký úkol, nepřetržitými urgencemi na různé státní úřady se domoci navrácení církevních budov a matrik. Okresní správa politická se sídlem ve Frýdku vydala 14. ledna 1924 přípis, ve kterém bylo rozhodnuto, „*že církev československá má vydati řím.katol. kostel a faru v Michálkovicích se vším příslušenstvím církvi řím.katolické. Mimo to uznalo ministrestvo školství a národní osvěty výnosem ze dne 12./10. 1923 č. 105969/23 – VI. tamní náboženskou obec s podmínkou, že nebude řím. katol. objektů užívatí. Vzhledem k uvedenému vyzývá duchovní správa, aby vydala řím.katol. objekty v Michálkovicích se vším příslušenstvím řím.katol. faráři Frant. Karasovi, katechetovi t.č. ve Sl. Ostravě do 31.ledna 1924 a sem do 8 dnů sdělila, kdy bude vydání předsevzato a zda intervence zdejšího úřadu je žádoucí. Současně se zakazuje na základě par.7 zákona ze dne 20./4. 1854 čís. 96 ř.z další užívání kostela a farní budovy v Michálkovicích církvi čsl. dnem, kdy výnos tento bude doručen. Proti těm, kteří by tohoto zákazu nedbali bude postupováno dle trestních ustanovení par.11 uvedeného zákona. Nebylo by výnosu vyhověno, byl by zdejší úřad nucen donucovacími prostředky odevzdání řečených objektů předsevzítí a učiniti u ministerstva školství a národní osvěty patřičné oznámení pro nesplnění podmínky.*“²¹⁹

I přes tento výnos k vrácení církevních budov v uvedeném termínu opět nedošlo. Zástupci církve československé intervenovali na zemské správě politické v Opavě a dosáhli prolongaci termínu. V Pamětní knize církve československé je o tom tento záznam: „*slibu, daného obci Radvanic, Michálkovic a Rychvaldu, že až do vydání zákona o spoluužívání kostelů se*

²¹⁷ Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 53.

²¹⁸ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 53.

²¹⁹ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 61.

*v ničem hýbat nebude, nebylo ze strany úřadu dbáno a hned počátkem r. 1924 prudce na to naléháno, aby do konce měsíce ledna 1924 byl kostel i fara vydány. Na společném manifestačním shromáždění obcí Rychvaldu a Michálkovic usneseno opět vyslat k ministerstvu deputaci žádat zrušení tohoto rozkazu. Ministr vnitra Malypetr stál na tom, že kostely odevzdány býti musí, ale aby obyvatelstvo se zbytečně nejitřilo, slíbil jmenovaným třem obcím zvláštní vydatnou podporu na stavbu vlastních čsl. kostelů.*²²⁰

František Karas od svého nástupu do úřadu v Michálkovicích nemohl využívat farní budovu a byl nucen sem několikrát týdně docházet ze Slezské Ostravy. Proto se neustálými apelacemi obracel na moc úřední, aby byla konečně sjednána náprava. Což se událo až v březnu 1925, kdy dostal k dispozici 1.poschodí farní budovy. Vznikla tak kuriózní situace, stejná jako v Radvanicích, kdy spolu pod jednou střechou bydleli kněží obou církví. Toto uspořádání přinášelo mnoho problémů a neustálých oboustranných střetů. „*Od nastěhování se p.faráře Karase na faru, to jest od 21.března 1925 konaly se v kapli bohoslužby již každodenně.*“²²¹

Situace ohledně kompletního vrácení veškerých farních budov a matrik nebyla stále dořešena. Církev československá nebyla ochotná zabraný majetek vracet, dokud nebude vyjasněna její finanční situace a subvencování staveb vlastních kostelů.

Dne 14. dubna 1925 zaslal prezident zemské správy politické Šrámek biskupu Stiborovi dopis, ve kterém jej vyzývá, aby dostal svým slibům a závazkům, že v případě schválené účelové podpory státu na stavbu 3 Husových modliteben (jednalo se o Radvanice, Michálkovice a Rychvald), neprodleně vydají zpět zabrané budovy a listinné dokumenty. Zmiňuje se v něm o své osobní intervenci u ministra vnitra, díky které získala církev československá na zmíněné tři stavby zvláštní dotaci 500.000 Kč. „*Jsem povinnen zjednati zákonu platnost a vážnost*“²²² *dodává „a žádám Vás proto, slovutný pane biskupe,*

²²⁰ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 8-9.

²²¹ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 80.

²²² Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 76.

*důrazně, abyste mně tuto úlohu kompensací za mou blahovůli, kterou jsem věci Vaši už prokázal, ulehčil, a zařídil patřičné kroky ohledně vydání jmenovaných katolických kostelů a to tak, aby tyto mohly býti vydány aspoň do konce dubna 1925.*²²³ „Konečně po dlouhých průtazích poukázalo ministerstvo vnitra 500.00 Kč jako subvenci pro stavby sboru v Radvanicích, Michálkovicích a Rychvaldě. Ústředí cír. čsl. v Praze vidouc, že jsme dostali značnou státní subvenci, odepřelo nám částku na nás připadající.“²²⁴

Okresní hejtman Cichra si pozval obě zainteresované strany na 30. dubna 1925 do své kanceláře okresní správy politické ve Frýdku. Rokovalo se o konkrétních termínech předání veškerého zabraného majetku. A konečnou dohodou bylo ujednáno, že „v Radvanicích odevzdá duchovní správce čsl. církve veškeré matriky s úředními doklady říms.katol. faráři dne 7.května o 9 hodině dop., v Michálkovicích stane se tak dne 4.května o 3. hod. odpoledne. Farní budova v Radvanicích odevzdána bude řím,kat.faráři dne 19.května t.r., řím.katol. kostel pak nejpozději do 1.srpna t.r. V Michálkovicích odevzdán bude kostel i s farní budovou nejpozději do 15.listopadu t.r.“²²⁵ „Tato dohoda podepsána v domnění, že do toho času budou stavitelé se sborem hotovi.“²²⁶

Když se přiblížil termín vydání, hledala rada starších církve československé možnosti a cesty, jak předání oddálit a podává žádost k zemské správě politické v Opavě o odklad rozhodnutí. Dostalo se jim odpovědi, že dojednané termíny jsou závazné a „musí naopak v zájmu prestiže úřadů a státu trvati na tom, aby lhůta pro vydání kostela byla určitě dodržena a kostel nejpozději do 15. listopadu a ježto v ten den připadaly volby, tedy do 16. listopadu 1925, byl vrácen. Zároveň žádá se důrazně rada starších, aby učinila potřebná opatření tak, by vrácení kostela mohlo býti v klidu ve stanovené lhůtě

²²³ Tamtéž. str. 76.

²²⁴ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 10.

²²⁵ Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 78.

²²⁶ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 11.

*provedeno.*²²⁷ Lhůta předání michálkovického kostela jim byla posunuta vzhledem ke konání voleb do národního shromáždění.²²⁸

Reakcí zástupců církve československé bylo svolání členské schůze, kde *„jednomyslně usneseno kostel nevydati.*²²⁹

19. listopadu 1925 dorazili do Michálkovic ministerský rada Schiller, vládní rada Cichra a biskupský komisař Weissmann k novému jednání se zástupci církve československé. Po bouřlivých vyjednáváních bylo dohodnuto, že lhůta předání kostela se opět prodlužuje na 31. května 1926 s podmínkou vystěhování čsl. faráře Zemana z fary, k čemuž došlo až 15. ledna následujícího roku.²³⁰ *„Dle daného slibu, vystěhoval se duchovní správce z fary a opatřen mu byt v nově vystavěném domě zdejšího záloženského spolku, který měl pronajaty pan Ludvík Vyhňák, majitel sklad. nábytku. Byt ten poskytl duchovnímu správci p. Vyhňák úplně zdarma.*²³¹

Vládní rada Cichra zaslal po intervenci ministerstva vnitra dne 29. dubna 1926 radě starších církve československé do Michálkovic dopis, ve kterém je vyzývá k dodržení květnového termínu jako zcela nejzazšího možného, s tím, že na žádné další prosby o odklad nebude brán zřetel a nedošlo-li by k předání, budou použity veškeré zákonné donucovací prostředky. Ze strany rady starších církve čsl. byla v odpovědi potvrzena ochota kostel v domluveném termínu konečně vrátit.²³²

Dne 31. května 1926 v dlouho očekávaný den došlo k saturaci práva a kostel byl za přítomnosti Mikuláše Dvořáka z okresní správy politické, policejního komisaře Jiřího Dvořáka, biskupského komisaře Weissmana, starosty Zelníčka, předsedy rady starších církve čsl. Fritze a obou místních kněží Karase i Zemana *„v klidu a pokoji odevzdán*²³³ a byl o tom sepsán

²²⁷ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 59.

²²⁸ Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 83.

²²⁹ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 60.

²³⁰ Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 84 – 103.

²³¹ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 61.

²³² Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 104 – 105

²³³ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 14.

předávací protokol. Od kardinála Bertrama obdržela farní obec michálkovická 40.000 Kč na doplnění a opravu inventáře.²³⁴

Tím bylo ukončeno šestileté období strastí a značných členských ztrát katolické farní obce.

Postavení Husova sboru v Michálkovicích

Církev československá konala od té doby své bohoslužby „*v místnosti, určené pro schůze rady starších, až do dne otevření sboru tj. do 11. září 1927.*“²³⁵ V tento den „*byl dohotovený sbor za velkého účastenství lidu z blízka i ze vzdálených obcí slavnostně otevřen biskupem Ferd. Stiborem.*“²³⁶

Stavba Husova sboru spolu s příslušnou farní budovou byla započata 10. listopadu 1924 podle plánů stavitele Otmara Pazourka.²³⁷ „*Z finančních důvodů několikrát přerušená výstavba*“²³⁸ byla dokončena ve výše uvedeném termínu díky značné půjčce peněžního ústavu.²³⁹

²³⁴ Srov. Archiv města Ostravy, Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl, inv. č. 2, str. 105 – 109

²³⁵ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 61.

²³⁶ Pamětní kniha, církev československá, inv. č. M2/7, str. 15.

²³⁷ Srov. Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 57.

²³⁸ JUŘICA M., *Ostravské svatostánky, aneb, Kostely, kaple a modlitebny církví rozličných.* Ostrava : Repronis, 2006, str. 38.

²³⁹ Památník městyse Michálkovic, církev československá, str. 62.

Závěr

Svou diplomovou práci jsem věnovala problematice vzniku Církve československé v kontextu celorepublikového dění a následném konkrétním přiblížení na historii dvou exponovaných farností. Při hledání regionálních zdrojů mé prvotní nadšení zvoleným námětem brzy vyprchalo, neboť jsem se často setkávala s obtížemi a i s neochotou a nepochopením. Na druhé straně jsem měla možnost poznat i řadu lidí velmi vstřícných a těm patří můj velký dík za poskytnutí v mé práci obsažených materiálů. Naplnění širokého záběru názvu tématu na celý ostravský děkanát se ukázal jako nerealizovatelný cíl vzhledem k časově velmi náročnému a komplikovanému získávání dobových pramenů. Řada spisových materiálů z radvanické farnosti je v soukromém držení rodiny Stiborovi a nebyly tudíž k dispozici. Navíc v 50. letech nařízením komunistické strany byly všechny matriky, kroniky a další písemnosti z far na území ostravského děkanátu staženy do centrálního místa, nyní jsou v Archivu města Ostravy, a při tomto nuceném záboru se řada podstatných dokumentů ztratila.

Jednotlivé části této diplomové práce nejsou rozhodně vyčerpávajícími pojednáními, spíše jsem se pokusila o základní objasnění, vysvětlení okolností, příčin a historických následků.

Seznam použitých zkratk

CČSCírkev československá
Čsl. církevní obec.....Československá církevní obec

Seznam pramenů a literatury

Seznam pramenů

Archivní materiál

Archiv města Ostravy, Farní úřady římsko-katolické církve na území města Ostravy. Sdružený inventář 1609-1960 č. 17.

Archiv města Ostravy, PETER, Václav, *Pamětní kniha farnosti michálkovické I. díl.* Inv. č. 1.

Archiv města Ostravy, PETER, Václav, *Pamětní kniha farnosti michálkovické II. díl.* Inv. č. 2.

ŽINČÍK, Vítězslav, *Dějiny náboženské obce církve československé v obci Radvanicích v letech 1920-1938.* [netištěná diplomová práce] Archiv města Ostravy, Inv. č. 427. 90 s.

Archiv města Ostravy, SOUČKOVÁ, Karen, *Ostravská diecéze, vznik, vývoj a zánik.* [netištěná diplomová práce] Archiv města Ostravy, Inv. č. 394. 76 s.

Archiv města Ostravy, fond Archiv obce Radvanice, Položení zákl. kamene a svěcení farního kostela a ustavení faráře., kart. 45, i. č. 214.

CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ, *Pamětní kniha.* Inv. č. M 2/7., Př. č. 7/58., uloženo v Husově sboru v Michálkovicích.

CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ, *Památník městyse Michálkovic*. 1. vyd. Ostrava : Lidová knihtiskárna, 1927. 100 s. ISBN neuvedeno, uloženo v Husově sboru v Michálkovicích.

Noviny a časopisy

Moravskoslezská vědecká knihovna, Těšínsko : vlastivědný časopis. Český Těšín, Muzeum Těšínska, 2005. Roč. 48, č.3. ISSN 0139-7605.

Archiv města Ostravy, Palcát : Týdeník národní církve československé diecéze ostravské. Ostrava, Církev československá, 1919. Roč. I, č.12. Př. č. 15630.

Archiv města Ostravy, Palcát : Týdeník národní církve československé diecéze ostravské. Ostrava, Církev československá, 1919. Roč. I, č.29. Př. č. 15630.

Elektronické zdroje

Stručné dějiny farnosti. [online], poslední aktualizace 13. dubna 2014 06:25 [cit. 13. 4. 2014], Římskokatolická farnost Ostrava Radvanice. Dostupné z www: <http://www.farnostradvanice.cz/historie-farnosti>

Seznam literatury

MAREK, Pavel, *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc, Gloria Rosice, 2003. ISBN 80-86200-76-0.

MAREK, Pavel, *Apologetové nebo kacíři?*. Brno, Gloria, 1999. ISBN 80-86200-11-6.

CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ, *90 let Církve československé husitské*. Praha, Církev československá husitská, 2010. ISBN 978-80-7000-047-2.

JOKLOVÁ, Dagmar - SEMECKÝ, Jaroslav a kol., *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech*. Ostrava, Městský obvod Radvanice a Bartovice, 2005. ISBN 80-239-4869-5.

HALAS, X. František, *Neklidné vztahy*. Svitavy, Trinitas, 1998. ISBN 80-86036-10-3.

MAREK, Pavel, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno, L. Marek, 2005. ISBN 80-86263-57-6.

HALAS, X. František, *Fenomén Vatikán*. Brno, CDK, 2004. ISBN 80-7325-034-9.

JUŘICA, Martin, *Ostravské svatostánky*. Ostrava, Repronis, 2006. ISBN 80-7329-116-9.

KADLEC, Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6.

MAREK, Pavel, - SOLDÁN, Ladislav, *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí*. Třebíč, Arca JiMfa, 1998. ISBN 80-7221-021-1.

FRANZEN, August, *Malé církevní dějiny*. Praha, Zvon, 1992. ISBN 80-7113-008-7.

BATŮŠEK, Stanislav, *Katolická moderna. Karel Dostál-Lutinov a jeho přátelé a spolupracovníci*. Třebíč, Arca JiMfa, 1996. ISBN 80-85766-82-5.

ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká Katolická moderna*. Brno, L.Marek, 2007. ISBN 978-80-86263-98-4.

KUČERA, Zdeněk - KOŘALKA, Jiří - LÁŠEK, B. Jan, *Živý odkaz modernismu*. Brno, L. Marek, 2003. ISBN 80-86263-42-8.

MAREK, Pavel a kol., *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. ISBN 978-80-7325-252-6.

MAREK, Pavel, *Emil Dlouhý-Pokorný*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-129-1.

HANUŠ, Jiří, *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-036-5.

DOKULIL, Miloš, *Masaryk a náboženství*. Brno, Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5984-9.

MASARYK, Tomáš, *V boji o náboženství*. Praha, Čin, 1947. ISBN není uvedeno.

KLIMEK, Antonín, *Boj o hrad I*. Praha, Panevropa, 1996.
ISBN 80-85846-06-3.

ŠMÍD, Marek, - MAREK, Pavel, *Arcibiskup František Kordač*.
Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
ISBN 978-80-244-3371-4.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha,
Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.

KOUCKÁ, Ivana, - PAPAJÍK, David, *Politický katolicismus
v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-
1938*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2001.
ISBN 80-244-0372-2.

Seznam příloh

Příloha č. 1	68
Příloha č. 2	68
Příloha č. 3	69
Příloha č. 4	69

Příloha č. 1 – Husův sbor v Radvanicích

Příloha č. 2 – Římskokatolický kostel v Radvanicích

Příloha č. 3 – Husův sbor v Michálkovicích

Příloha č. 4 – Římskokatolický kostel v Michálkovicích

